UNIVERZA V LJUBLJANI
BIOTEHNIŠKA FAKULTETA
ODDELEK ZA ZOOTEHNIKO

Sara ŠKORJANC

TAKTILNA KOMUNIKACIJA ČLOVEKA IN KONJA PO METODI LINDE TELLINGTON-JONES

DIPLOMSKO DELO
Univerzitetni študij

Ljubljana, 2014

UNIVERZA V LJUBLJANI
BIOTEHNIŠKA FAKULTETA
ODDELEK ZA ZOOTEHNIKO

Sara ŠKORJANC

TAKTILNA KOMUNIKACIJA ČLOVEKA IN KONJA PO METODI LINDE TELLINGTON-JONES

DIPLOMSKO DELO
Univerzitetni študij

TACTILE COMMUNICATION BETWEEN HUMAN AND HORSE ACCORDING TO LINDA TELLINGTON-JONES

GRADUATION THESIS
University studies

Ljubljana, 2014

Z diplomskim delom končujem univerzitetni študij zootehnike. Opravljeno je bilo na Katedri za znanosti o reji živali, Oddelka za zootehniko, Biotehniške fakultete, Univerze v Ljubljani.
Poizkus je bil izveden v Konjeniškem klubu Velenje na treh šolskih konjih.

Komisija za 1. in 2. stopnjo Oddelka za zootehniko je za mentorja diplomskega dela imenovala prof. dr. Ivan Štuhca.

Komisija za oceno in zagovor:

Predsednik: doc. dr. Silvester ŽGUR
Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, Oddelek za zootehniko

Član: prof. dr. Ivan ŠTUHEC
Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, Oddelek za zootehniko

Član: doc. dr. Klemen POTOČNIK
Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, Oddelek za zootehniko

Datum zagovora:

Delo je rezultat lastnega raziskovalnega dela. Podpisana se strinjam z objavo svoje naloge v polnem tekstu na spletni strani Digitalne knjižnice Biotehniške fakultete. Izjavljam, da je naloga, ki sem jo izdala v elektronski obliki, identična tiskani verziji.

Sara ŠKORJANC

KLJUČNA DOKUMENTACIJSKA INFORMACIJA

ŠD Dn
DK UDK 636.1:591.5(043.2)=163.6
KG konji/obnašanje živali/etologija/učenje/komunikacija
KK AGRIS 5120
AV ŠKORJANC, Sara
SA ŠTUHEC, Ivan (mentor)
KZ SI-1230 Domžale, Groblje 3
ZA Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, Oddelek za zootehniko
LI 2014
IN TAKTILNA KOMUNIKACIJA ČLOVEKA IN KONJA PO METODI LINDE TELLINGTON-JONES
TD Diplomsko delo (univerzitetni študij)
OP X, 58 str., 3 pregl., 28 sl., 22 vir.
IJ sl
JI sl/en
AI Komunikacija med konjem in človekom lahko poteka uspešno le, kadar se človek dovolj poglobi v naravo konja. Metoda TT Linde Tellington-Jones je način, da dosežemo močnejšo vez s konjem in izboljšamo konjevo delovanje. Konju pomagamo pri premagovanju strahu, starih zamer, bolečin, nezaupanja do človeka in izboljšamo naš odnos z njim. S tem si olajšamo delo in lahko dosežemo tudi boljše športne rezultate. Zelo pomembno je, da konja dojemamo kot živo bitje in ne le kot sredstvo za zmago, za prevoz ali za krajšanje časa. Metodo TT smo preizkusili v Konjeniškem klubu Velenje na treh jahalnih šolskih konjih. Ugotovili smo, da je metoda zelo učinkovita tudi takrat, kadar na situacijo ne moremo popolnoma vplivati in nas ob delu s konjem spremlja mnogo negativnih dejavnikov. Za dolgoročne pozitivne rezultate so nujni konstanten in korekten odnos človeka do živali ter medsebojno zaupanje. Torej, v našem primeru bi bilo treba spremeniti odnos ljudi, ki so v stiku z obravnavanimi konji, saj je največkrat ravno napačen odnos do konja vzrok problemov.

KEY WORDS DOCUMENTATIONS

DN Dn
DC UDK 636.1:591.5(043.2)=163.6
CX horses/animal behaviour/ethology/learning/communication
CC AGRIS 5120
AU ŠKORJANC, Sara
AA ŠTUHEC, Ivan (supervisor)
PP SI-1230 Domžale, Groblje 3
PB University of Ljubljana, Biotechnical faculty, Department of Animal Science
PY 2014
TI TACTILE COMMUNICATION BETWEEN HUMAN AND HORSE ACCORDING TO LINDA TELLINGTON-JONES
DT Graduation Thesis (University studies)
NO X, 58 p., 3 tab., 28 fig., 22 ref.
LA sl
AL sl/en
AB Communication between a horse and a human can be successful only when one takes enough time to get to know the horse's character. The Linda Tellington-Jones' TT method enables us to achieve a strong bond with a horse and thus improve horse's functioning. We help it overcome its fears, resentment, pain, mistrust, and improve our relationship with it. This also makes working with horses much easier and improves our chance of achieving better sport results. It is very important to consider the horse as a living being and not solely as a means for winning, travelling, or a pastime activity. We applied the TT method to three riding school horses at the Horse Riding Club Velenje. The method has been proven very efficient when dealing with horses even in the circumstances not completely under our control or when there are excessive external stimuli present. For long term positive results, constant and caring relationship with animals as well as mutual trust are essential, as the most common obstacle to successful communication with horses is precisely inappropriate attitude towards them.

KAZALO VSEBINE

str.

Ključna dokumentacijska informacija (KDI) III
Key words documentation (KWD) IV
Kazalo slik VIII
Kazalo preglednic IX
Okrajšave X

1 UVOD ... 1
2 PREGLED OBJAV ... 2
2.1 KONJ IN NJEGOVE ETOLOŠKE POTREBE ... 2
2.1.1 Samoohranitveno obnašanje ... 2
2.1.2 Prehranjevanje in pitje ... 2
2.1.3 Blatenje in uriniranje ... 2
2.1.4 Reprodukcija ... 3
2.1.5 Socializacija in navade ... 3
2.1.5.1 Gibanje ... 3
2.1.5.2 Spanje in počivanje ... 5
2.1.5.3 Komfortno obnašanje ... 5
2.1.5.4 Raziskovalno obnašanje ... 6
2.1.5.5 Socialno obnašanje ... 6
2.2 KONJEVI ČUTI ... 7
2.2.1 Vid ... 8
2.2.2 Sluh ... 9
2.2.3 Voh ... 9
2.2.4 Okus ... 10
2.2.5 Tip ... 10
2.3 UČENJE KONJA ... 11
2.3.1 Zmožnost povezovanja ... 12
2.3.2 Spomin ... 12
2.3.3 Posnemanje ... 13
2.3.4 Habituacija ... 13
2.3.5 Značaj konja ... 13
2.4 KOMUNIKACIJA KONJA ... 14
2.4.1 Ušesa ... 14
2.4.2 Rep ... 14
2.4.3 Oči ... 14

2.4.4 Zobje ... 14
2.4.5 Ustnice ... 15
2.4.6 Nozdrvi ... 15
2.4.7 Glas ... 15
2.4.8 Položaj stegen, nog, vrata, glave ... 16
2.4.9 Splošna drža telesa konja ... 17
2.5 KOMUNICIRANJE MED ČLOVEKOM IN KONJEM ... 19
3 MATERIAL IN METODE ... 21
3.1 MATERIAL ... 21
3.1.1 Konjeniški klub Velenje ... 21
3.1.2 Šolski konji Konjeniškega kluba Velenje, ki so bili zajeti v poskus ... 23
3.1.2.1 Max ... 23
3.1.2.2 Carat ... 24
3.1.2.3 Picasso ... 26
3.2 METODA TT ... 27
3.2.1 Dotiki po metodi TT ... 27
3.2.1.1 Oblačni leopard ... 28
3.2.1.2 Ležeči leopard ... 28
3.2.1.3 Rakunji dotik ... 28
3.2.1.4 Pitonji dvig ... 28
3.2.1.5 Ušesni dotik ... 29
3.2.1.6 Ustni dotik ... 29
3.2.1.7 Hobotnični dotik ... 29
3.2.1.8 Repni dotik ... 30
3.2.1.9 Dotik tarantela ... 30
3.2.1.10 Dotik Ahilove tetive ... 30
3.2.2 Delo na tleh in jahanje po metodi TT ... 30
3.2.3 Praktična izvedba metode TT na šolskih konjih ... 33
4 REZULTATI ... 35
4.1 MAX ... 35
4.1.1 Reakcija na posamezen dotik po metodi TT ... 36
4.1.1.1 Dotik ahilove tetive ... 37
4.1.1.2 Rakunji dotik ... 37
4.1.1.3 Ušesni dotik ... 37
4.1.1.4 Dotik ležeči leopard ... 37
4.1.2 Jahalni del poskusa ... 38
4.1.2.1 Delo s talnimi oznakami ... 40
4.1.2.2 Jahanje z obročem ... 40
4.2 CARAT ... 41
4.2.1 Reakcija na posamezen dotik po metodi TT ... 41

4.2.1.1 Rakunji dotik na gobcu ... 44
4.2.1.2 Rakunji dotik na nogah ... 44
4.2.1.3 Dotik ležeči leopard po telesu ... 44
4.2.1.4 Ušesni dotik ... 44
4.2.2 Jahalni del poskusa ... 45
4.2.2.1 Delo s talnimi ovirami ... 46
4.2.2.2 Jahanje z obročem ... 46
4.3 PICASSO ... 47
4.3.1 Reakcija na posamezen dotik po metodi TT ... 48
4.3.1.1 Dotik tarantela ... 49
4.3.1.2 Rakunji dotik na obrazu ... 49
4.3.1.3 Dotik ležeči leopard na nogah, prsih, vratu in hrbtu ... 49
4.3.1.4 Repni dotik ... 49
4.3.1.5 Ušesni dotik ... 49
4.3.1.6 Hobotnični dotik ... 49
4.3.2 Jahalni del poskusa ... 50
4.3.2.1 Delo s talnimi oznakami ... 50
4.3.2.2 Jahanje z obročem ... 50
5 RAZPRAVA IN SKLEPI ... 53
5.1 RAZPRAVA ... 53
5.2 SKLEPI ... 55
6 POVZETEK ... 56
7 VIRI ... 57
ZAHVALA ...

KAZALO SLIK

str.

Slika 1: Osnovni konjevi hodi (Marczak in Bush, 2002: 69) ... 4
Slika 2: Skica vidnega polja (Tušak in Tušak, 2002: 125) ... 8
Slika 3: Vihanje zgornje ustnice žrebca ob prisotnosti gonečih se kobil (foto: S. Škorjanc) ... 10
Slika 4: Opozorilo žrebeta, da mu ni všeč dogajanje za njim in se brani z brco (foto: S. Škorjanc) ... 16
Slika 5: Dva sproščena konja in konj, ki je pozoren (foto: S. Škorjanc) ... 17
Slika 6: Konj na levi sliki je umirjen in sproščen, na desni pa grozi (Hill, 2011: 108,109) ... 17
Slika 7: Vzhičen, ritajoč in vzpenjajoč se konj (Hill, 2011: 111,112) ... 18
Slika 8: Zunanja maneža Konjeniškega kluba Velenje (foto: S. Škorjanc) ... 21
Slika 9: Pokrita jahalnica Konjeniškega kluba Velenje (foto: F. Medved) ... 22
Slika 10: Max (foto: S. Škorjanc) ... 23
Slika 11: Tipičen galop z Maxom (foto: F. Medved) ... 24
Slika 12: Carat (foto: S. Škorjanc) ... 25
Slika 13: Picasso B3 (foto: S. Škorjanc) ... 26
Slika 14: Hoja po labirintu s Picassom (foto: F. Medved) ... 31
Slika 15: Slalom v kasu z Maxom (foto: F. Medved) ... 31
Slika 16: Galop s Picassom, jahanje z obročem (foto: F. Medved) ... 32
Slika 17: Na paši s Picassom (foto: F. Medved) ... 33
Slika 18: Narobe obrnjena dlaka na zadnji desni nogi (foto S. Škorjanc). ... 38
Slika 19: Odziv Maxa pri dvigovanju zadnje desne noge med čiščenjem kopit pred jahanjem. ... 39
Slika 21: Jahanje Maxa z obročem v hodu (modra), kasu (rdeča) in galopu (zelena). ... 40
Slika 22: Carat med spanjem (foto S. Škorjanc) ... 43
Slika 23: Carat spi v naročju (foto S. Škorjanc) ... 43
Slika 24: Obnašanje med čiščenjem ... 45
Slika 25: Jahanje z obročem hod (modra), kas (rdeča) in galop (zelena) ... 46
Slika 26: Jahanje Carata samo z obročem (foto F. Medved) ... 47
Slika 27: Jahanje z obročem v hodu (modra), kasu (rdeča) in galopu (zelena) ... 51
Slika 28: Jahanje Picassa le z obročem (foto F. Medved) ... 51

KAZALO PREGLEDNIC

str.

Preglednica 1: Sprejemanje dotikov in njihov čas izvajanja 36
Preglednica 2: Sprejemanje dotikov in njihov čas izvajanja 42
Preglednica 3: Sprejemanje dotikov in njihov čas izvajanja 48

OKRAJŠAVE

Metoda TT - metoda Linde Tellington-Jones, ki se imenuje TTEAM. TTEAM je kratica za Tellington-Jones Equine Awareness Method, ki je osnovana na filozofiji medsebojnega spoštovanja, sodelovanja in neverbalne komunikacije. Bistvo metode je spodbujanje stopnje sprostitve, povečanje cirkulacije in zmanjšanje pritiska ter povečanje telesnega zavedanja. Z vsem tem lahko dosežemo pozitivne vedenjske spremembe, zmanjšanje stresa, izboljšanje komunikacije in izboljšanje dobrega počutja konja. Metoda TT je skupek vaj, ki jih izvajamo (Tellington-Jones, 2008):

- na konju: z dotiki - Ttouch
- na tleh: za krepitev samozavesti in medsebojnega zaupanja
- iz sedla: jahanju z zavedanjem, veseljem in uravnoteženim sedom

V raziskovalni nalogi smo uporabili vse tri skupke vaj in v nadaljevanju bomo za vse uporabljali skupno okrajšavo - metoda TT. Razvidno bo, kdaj smo uporabljali dotike, kdaj smo izvajali delo na tleh in kdaj vaje iz sedla.

KK Velenje - Konjeniški klub Velenje.

Povelja jahača – V konjeniškem jeziku se uporablja izraz »dejstva jahača«. Jahač na konja deluje s težo, nogami in rokami oz. vajetmi. Noge uporabljamo za priganjalo, roke za zadrževanje konja in oboje povezujemo s težo. S sodelovanjem vseh treh dejstev dosežemo pri konju želeno in primerno držo, izdatne hode in usmerjamo konja levo, desno, na krog. Pomembno je, da na konja vedno začnemo delovati z blagimi dejstvi. Kakor hitro se nanje ne odzove, stopnjujemo pritisk in, ko se odzove, ga nagradimo z zmanjšanjem pritiska in s tem z udobjem (Jahač I, 199?).

1 UVOD

Konji so živa bitja, s katerimi bi morali ljudje delati v skladu z etološkimi potrebami konja. To pomeni, da morajo ljudje, ki se ukvarjajo s konji na kakršenkoli način, vedeti kakšne so etološke in fiziološke potrebe konja, v kakšnem okolju se počutijo dobro, kako komunicirajo, kako se obnašajo ob bolečini, kakšna je evolucijo konja itd. Na žalost pa velikokrat temu ni tako. Mnogokrat ljudje škodijo konju nezavedno ravno zaradi pomanjkanja znanja.

Vsi jahači se moramo enkrat naučiti osnov jahanja. Vsak začetnik ima težave z obvladovanjem svojega telesa, svojih gibov in ravnotežja. Na začetku je toliko težje, ker je za nas občutek na konju in konjev ritem čisto nov. Kako držati roke, noge, kako uravnoteženo sedeti, spremljati konja, voditi konja, gledati pred konja, opazovati konjeve signale - vse to naenkrat je čisto preveč za začetnika. Problem je, da s svojim neznanjem negativno vplivamo na ravnotežje konja in njegovo razumevanje povelj jahača. Če so konji zelo aktivni v šoli jahanja dalj časa, pride prej ali slej do raznih zdravstvenih ali psihičnih problemov konj. S pomočjo metode TT krepimo medsebojno zaupanje, naše razumevanje konja in izboljšujemo učinkovitost našega dela z njim.

V diplomskem delu smo raziskovali, kako metoda TT vpliva na jahalne šolske konje, na katerih se učijo ježe neizkušeni jahači. Raziskavo smo izvajali v KK Velenje. Predpostavili smo, da bo uporaba TT metode pri delu s konji zmanjšala izrazitost motenj v obnašanju, ki so jih imeli konji ob začetku poskusa.

2 PREGLED OBJAV

2.1 KONJ IN NJEGOVE ETOLOŠKE POTREBE

Obstajajo očitne anatomske in vedenjske razlike med različnimi pasmami konj. Poleg tega se močno razlikujejo tudi individumi znotraj pasme v tipičnem obnašanju in karakternih potezah. Ravno v tej obsežnosti individuumov leži ves čar, pri delu s konji. Vsak konj je osebnost zase kot vsa živa bitja, zato vedno znova doživljamo presenečenja ob delu z njimi (Wendt, 2010).

2.1.1 Samoohranitveno obnašanje

Samoohranitveni nagon omogoča preživetje organizma. Konji so kljub 7000 letne udomačitve nagonsko še vedno pazljivi, stalno na preži in nezaupljivi. V primeru nevarnosti bežijo, kadar pa nimajo možnosti umika, se borijo. Konj se ne počuti dobro, če je zasledovan. Je socialno bitje, zaradi varnosti se drži črede (Hill, 2011). Ehm B. (2013) opozarja, da smo ljudje tisti, ki moramo razumeti konjev nagon po preživetju. Jahač mora sprejeti konja ter prilagoditi način in težavnost dela glede na konja.

2.1.2 Prehranjevanje in pitje

Za konje je značilna počasna in zelo previdna paša. Travo zgrabijo najprej z ustnicami, nato pa jo odgriznejo s sekalci. Na pašniku izbirajo v glavnem sladke in kisle trave ter zelišča. V prvih dneh življenja žrebeta žrejo sveže blato svojih mater. To je normalno obnašanje in je pomembno za oskrbo žrebet s potrebno črevesno mikrofloro. V starosti enega tedna poskuša žrebe oponašati mater, ki se pase. S tem se začne paša žrebeta (Štuhec, 1997).

Izbor rastlin in skrbno žvečenje imata za posledico zelo dolg čas žretja, okoli 12 ur dnevno. Kadar konj pije, z ustnico napravi režo in jo potopi v vodo. Glavo drži čim bolj vodoravno, vrat pa iztegnjen. Konji so občutljivi na higieno pitne vode. Žrebeta se naučijo pitja vode v nekaj dneh, običajno po začetku paše v 2. do 3. tednu starosti. Pogostost pitja je pri konjih majhna. Včasih pijejo samo enkrat dnevno, vendar je na dan zaužijejo 20 do 50 l (Štuhec, 1997).

2.1.3 Blatenje in uriniranje

Drža pri blatenju je pri obeh spolih enaka. Rep je dvignjen, glava in vrat nekoliko povešena, hrbet nekoliko ukrivljen. Jahalni in delovni konji lahko blatijo tudi v koraku, kasu ali galopu. Odrasle živali blatijo 6 - 12-krat na dan. Prestrašeni in nervozni konji izločajo pogosteje in nepopolno formirane fige. Tudi pri uriniranju je stoja obeh spolov podobna. Živali urinirajo v stoječem položaju. Rep imajo dvignjen in hrbet nekoliko povešen, zadnje noge pa razkrečene in postavljene nazaj. Pogostost uriniranja je manjša,

približno trikrat na dan. Za konje je značilno, da zadržujejo urin, če so na trdih tleh brez nastila. Zdi se, da jim je škropljenje nog z urinom neprijetno (Štuhec, 1997).

2.1.4 Reprodukcija

Kobile spolno dozorijo v starosti od 1,5 do 2 let. Estrični ciklus traja 21 dni. Proestrus traja nekaj dni, žrebec ga zazna po spremenjenem vonju kobile in njenega urina. Estrus traja povprečno 1 - 2 dni in v tem času se kobila nastavlja žrebcu. Izloča pogosto sluzasti urin in bliska z vulvo. Zaskok je možen v fazi estrusa po predigri (nazonalni stik, grizljanje, ovohavanje, oblizovanje). Hladnokrvni žrebci kažejo popolno seksualno obnašanje pri dveh, toplokrvni pa pri treh letih. Pripuščanje žrebcev, mlajših od treh let, lahko privede do slabega libida (Štuhec, 1997).

Sam spolni akt, brez dvorjenja, traja sorazmerno kratek čas. Kopulacija traja od 15 sekund do manj kot ene minute. Za tako kratek čas obstaja razumljiva razlaga. Konji so bili v naravi v nenehni nevarnosti pred plenilci. Če bi njihov spolni akt trajal dlje časa, bi bili lahek plen. Zato se vse odvije zelo hitro. Opazimo lahko silovito vzdraženost in zelo hiter orgazem. Seveda pa je igra dvorjenja časovno popolnoma drugačna. Dvorjenje je vedenje pri konju, ki je zelo specifično. Gre za vzpostavljanje stika in odnosa. Žrebec se kobili približa od strani in jo začne nežno gristi. Prav tako jo začne z nosom butati in se naslanjati nanjo. Rekli bi, da jo ljubkuje. Kobila, ki je v estrusu, na tako ravnanje žrebca odgovori s široko stojo zadnjih nog. V divjini žrebec kobilo že nekaj dni pred estrusom izolira in jo strogo nadzira. Drži se nekoliko stran od drugih in kobilo ščiti. Ta skrb in zaščita kobilo še dodatno stimulirata (Tušak in Tušak, 2002).

2.1.5 Socializacija in navade

Konji so več sto let že uhlevljeni in imajo še vedno strah pred plenilci. Kljub temu, da že več generacij spadajo v našo družino, jim manjka čreda in le te mi ne moremo nadomestiti. Konj se rodi z zavedanjem, da sam v divjini ne more preživet. Zato je pod stalnim stresom, kadar je sam, saj čreda predstavlja varnost (Aguilar, 2012).

2.1.5.1 Gibanje

Zdravo žrebe se prične gibati takoj po rojstvu. Najprej se mora dvigniti, postaviti na vse noge in začeti iskati sesek, da zaužije kolostrum v najkrajšem možnem času. V divjini pa mora že kmalu po rojstvu slediti materi in bežati pred morebitnimi plenilci (Tušak in Tušak, 2002). Slika 1 prikazuje različne načine gibanja konja.

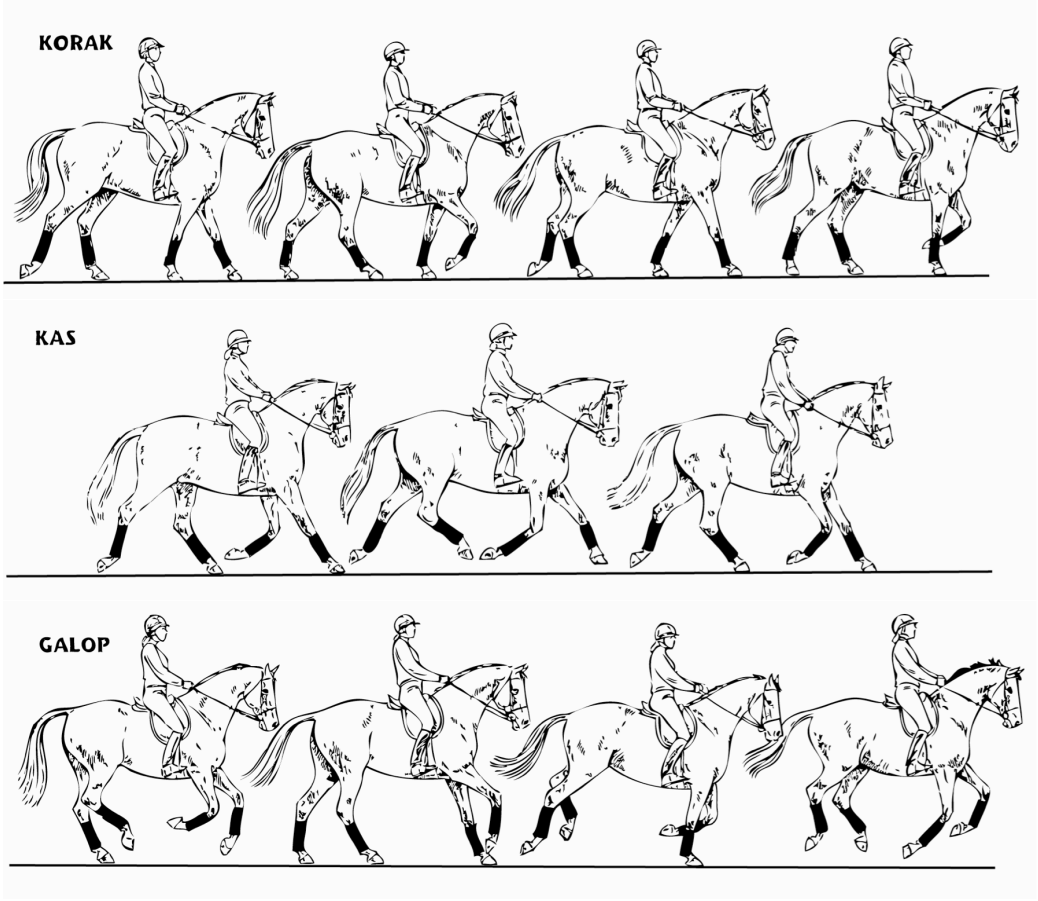

Slika 1: Osnovni konjevi hodi (Marczak in Bush, 2002: 69)

Najmanj energije konj porabi v koraku. Pri kasu in galopu je potrebno že več energije in sta tudi naravni obliki gibanja (Tušak in Tušak, 2002). Štuhec (1997) definira korak kot počasno, pravilno, simetrično hojo, pri kateri imata levi nogi enake gibe kot desni v zamiku pol koraka. Pri koraku so dve, tri ali štiri noge istočasno na tleh. Zaporedje gibanja hoda je LP, DZ, DP, LZ. Prednji nogi sta dalj časa v zraku kot zadnji, ker morata narediti prostor, kamor stopi zadnja noga. Kas je simetrična hoja srednje hitrosti, pri kateri žival opira diagonalne pare nog na tla, v zaporedju LP in DZ, DP in LZ. Galop je asimetrično gibanje v treh taktih, pri katerem ima konj v koraku eno ali več nog oprtih na tla ali pa lebdi z vsemi štirimi v zraku. Poznamo levi ali desni galop, odvisno s katero prednjo nogo stopa naprej (slika 1).

Pomembno je, da konjem omogočimo dovolj vsakodnevnega gibanja ne glede na vremenske razmere. Pozimi zaradi suhe krme in navadno premalo gibanja hrana rada zaostaja v črevesju in lahko povzroča prebavne težave. Konji so glede tega izredno občutljivi in hitro zbolijo za koliko. Obstaja tudi nevarnost, da konji spremenijo svoje obnašanje in začnejo z motnjami v obnašanju (kopanje z nogami, požiranje zraka, grizenje jasli ali celo samega sebe ipd.). Vse te razvade nastanejo zaradi dolgčasa (Veterinarski nasveti v konjereji, 2009).

2.1.5.2 Spanje in počivanje

Konji poznajo tri položaje pri počivanju. Počivajo od 5 - 7 ur na dan. Prvi način je dremež stoje. Kadar konji dremajo stoje, spustijo glavo, razporedijo svojo težo na tri noge, eno od zadnjih dveh nog pa pokrčijo in tako sprostijo. Oči imajo lahko napol odprte ali pa celo povsem zaprte. Enoletniki in starejši konji lahko v tem položaju dremajo štiri ure na dan. V fazi počasnih možganskih valov se srčni utrip in dihanje upočasnita, prav tako se sprostijo vse mišice. Konj »izklopi« misli, mišice pa vseeno niso popolnoma sproščene. Drugi položaj je, ko se konj uleže na prsnico, da bi zadremal, pri čemer se z brado včasih nasloni na tla. Noge ima pri tem običajno spodvite pod telo tako, da se lahko nemudoma dvigne. V tem položaju je konj pogosto v fazi počasnih možganskih valov. Konji tako počivajo približno dve uri na dan, če pa v tem položaju vztrajajo dlje, obstaja nevarnost poškodbe organov, ki so pri tem stisnjeni. Zadnja oblika počivanja pa je, ko se konj prevali na bok, glavo in vrat spusti na tla, noge pa raztegne v stranski položaj. Oči ima pri tem popolnoma zaprte. Ko leži na boku, je v globokem, tako imenovanem spancu REM in lahko trza z nogami, godrnja, smrči ali lahno rezgeta. Če ima konj ustrezne pogoje, bo v tem položaju spal do ene ure dnevno v 9 - 10 intervalih na dan. Faza REM je globlji spanec, pri katerem so mišice sproščene, možganski valovi pa aktivnejši, skoraj kot v budnem stanju. Konji dremajo po malem od 20 - 50-krat dnevno. Udomačeni konji spijo tako podnevi kot ponoči, čeprav so ohranili nagon budnosti, tako da dremajo in spijo le kratek čas. Žrebeta, predvsem v prvih tednih po rojstvu, spijo polovico dneva, preostali čas pa sesajo, se igrajo, opazujejo in posnemajo mater. Zdravo žrebe počiva leže v trebušni ali stranski legi. Ko konj dopolni dve leti, že skoraj popolnoma prevzame navade počivanja starejših konj (Hill, 2011).

2.1.5.3 Komfortno obnašanje

Štuhec (1997) označuje kot najpomembnejše oblike komfortnega obnašanja naslednje:

- Valjanje – začne se s skrbno izbiro mesta. Žival mesto pregleda in prevoha, ter s kopanjem sprednje noge preizkusi. Potem se uleže in si z valjanjem temeljito zdrgne hrbet in boke. Konji se najraje valjajo po suhih, peščenih in neporaščenih površinah. Zelo radi se valjajo tudi po suhem snegu in svežem nastilu.

- Kopanje – kopajo se le odrasli konji, ki zelo radi gredo v vodo. Žrebeta se vode in celo luž izogibajo.

- Očohavanje – konji se očohavajo predvsem po licih, spodnji strani vratu, grivi in korenu repa. Pri tem si izberejo drevesa, skale, ograje, stene hlevov in če ni drugega tudi sovrstnike. V času menjave dlake in pri napadu parazitov je pogostost očohavanja večja.

- Grizljanje vseh dosegljivih delov telesa. Nedosegljive dele pa si konji grizljajo medsebojno, kar predstavlja pomembno obliko socialne nege telesa pri konjih.
- Praskanje s prednjim delom kopita po ušesih, za ušesi, po glavi in vratu.
- Stresanje konji začno pri glavi in nadaljujejo vse do korena repa. Stresejo se po valjanju in kadar so premočeni.
- Obramba pred insekti je vidna kot trzanje kožnih mišic po telesu.

2.1.5.4 Raziskovalno obnašanje

Tisto pravo obliko radovednosti zasledimo predvsem pri žrebetu. Takoj po rojstvu se pojavi radovednost in že začenja raziskovati okolico, bodisi v divjini ali v boksu. Najprej raziskuje vse v neposredni bližini matere, kasneje pa se začenja vedno bolj oddaljevati in raziskovati okolico. V čredi to nekoliko kasneje počne skupaj s sovrstniki, sicer pa sam. Svoj pogled in ušesa usmeri v nov neznan objekt in se mu previdno približa (Tušak in Tušak, 2002).

Kadar s konjem prvič raziskujemo nove poti, je konj radoveden, pozoren in oprezen. Na neznane stvari se odzove tako, da začne pozorneje opazovati okolico (dvignjena glava, ušesa in oči pozorne na točno določeno stvar, previden hod). Na nepričakovane stvari se konji lahko odzovejo z begom, skokom na stran ali pa otrpnejo. Zelo pomembno je, da smo popolnoma pozorni na našega konja in njegovo sprejemanje okolice. Le tako imamo možnost, da ga umirimo in pripravimo na novo situacijo, ter se izognemo morebitnim poškodbam (Tušak in Tušak, 2002).

2.1.5.5 Socialno obnašanje

Hierarhija je prevladujoča socialna ureditev v vsaki skupini živali. Konji se, bodisi v paru ali v veliki čredi, razvrščajo v skladu s svojo avtoriteto. Dejavniki, ki vplivajo na konjev položaj, so: starost, izkušnje, velikost, moč, atletske sposobnosti, spol, temperament in čas, ki ga preživijo v določeni skupini. Vzpostavljanje hierarhije v skupini konj je lahko precej nasilno, z veliko brcanja, grizenja in preganjanja. Ko pa je hierarhija vzpostavljena, nadaljnja agresivnost ni več potrebna, saj se vsak konj natančno zaveda svojega položaja. Tudi ljudje imamo svoje mesto v hierarhiji konj, zato jih moramo prepričati ne le, da smo vodilni osebek, ampak tudi, da smo modri in pošteni vodje. Vsakič, ko pride v skupino nov konj, se hierarhija spremeni (Hill, 2011).

Tipični harem je sestavljen iz ene do treh kobil in njihovih potomcev iz zadnjih dveh do treh let. Jedro harema je ena ali več kobil in ne žrebec. Žrebeta do enega leta in enoletniki si želijo ostati skupaj z materami in ostalimi žrebeti. Poleg tega pa nekatere odrasle kobile

kažejo vzajemno navezanost, vdanost ostati skupaj v družbi z drugimi. Ti družabniki so zmožni ostati skupaj tudi brez žrebca. Žrebec ni žariščna točka v skupini. Vzdržuje patriarhalno pozicijo v čredi in jo varuje pred vsiljivci (Tušak in Tušak, 2002).

Pomembno je, da vemo, da nižje rangiran konj ne trpi zaradi svojega položaja. Nasprotno, počuti se varnega in nosi manj odgovornosti kot alfa žival. Višje kot je konj rangiran, več odgovornosti in obveznosti ima. Tako mora biti vodilna kobila ves čas pozorna in skoncentrirana, da lahko ob morebitni nevarnosti takoj opozori čredo na beg. Mora dobro prepoznati in oceniti situacijo, mora vedeti kam se bodo (v divjini ali večjih pašnikih) selili, kaj je najboljše za čredo in še mnogo drugih obveznosti. Zaradi te odgovornosti je edino pravilno, da dobijo najboljše mesto na pašniku, kar tudi potrebujejo, saj tudi porabijo največ energije (Strauch, 2010).

Vsak konj pa ima svoj osebni prostor, v katerega ostali osebki nimajo vstopa brez dovoljenja. Občutljivost na osebni prostor je odvisna od osebnosti konja, njegove socializacije in okolja. V tem osebnem prostoru posameznega konja ne veljajo niti pravila rangiranja. Je kot tabu območje za drugega konja (Hill, 2011). Pomembno je, da ima konj dovolj prostora za nego, torej čiščenje dlake, grive in kopit. To je predvsem pomembno zaradi odnosa do živali, njihovega dobrega počutja, učenja osnovnega obnašanja in izboljšanja higiene (Veterinarski nasveti v konjereji, 2009).

2.2 KONJEVI ČUTI

V naravi je lažje preživela tista žival, ki je bolje sprejemala daržljaje iz okolja in se ustrezneje odzivala. Zato v naravi obstaja naravna selekcija, pri kateri imajo živali z boljšimi čutili večjo možnost preživetja. Splošna ocena je, da je sposobnost čutil pri domačih živalih, zaradi udobnejšega življenja, za eno tretjino manjša kot pri divjih. V dobi odraščanja mladičev količina dražljajev v okolju vpliva na razvoj čutil in sposobnost zaznavanja dražljajev iz okolja. Delovanje čutnih organov je odvisno od sposobnosti sprejemanja in prenosa dražljajev. Pri tem so vključeni trije funkcionalni deli čutil (Štuhec, 1997):

- Periferni ali receptorni del sprejema optične, mehanične, kemične, termične in druge daržljaje, jih pretvarja v električne impulze in jih oddaja v prevodni del.
- Prevodni del, ki je sestavljen iz živcev in prenaša impulze od receptorjev v možganski del.
- Možganski del ali centralni živčni sistem, ki električni impulz v posameznih senzoričnih živčnih centrih spremeni v občutek.

2.2.1 Vid

Konj ima negibljive oči, zato mora konj glavo dvigniti ali spustiti, da lahko dobro pogleda kar ga zanima. Kakor hitro jahaču ne zaupa popolnoma, bo konj skušal jahaču vzeti vajeti, da lahko pogleda in se prepriča, da je varno. Iz takšnega obnašanja lahko postane grda navada jemanja vajeti (Aguilar, 2012). Tudi Hill (2011) trdi, da ima konj panoramski vid, saj je njegovo oko sploščeno. To vidno polje je omejeno navzgor in navzdol. Da bi si konj lahko povečal vidno polje, mora imeti možnost gibanja glave navzgor in navzdol.

Aguilar (2012) omenja, da je levo oko povezano z desno polovico možganov in desno oko z levo polovico možganov. Povezava med konjskima polovicama možganov je dokaj slaba. Zato se zna zgoditi, da je neka stvar na eno oko povsem normalna in na drugo oko strah vzbujajoča. Zaradi tega je zelo pomembno, da delamo s konjem in ga učimo iz obeh strani. Slika 2 prikazuje vidna polja, ki jih ima konj z normalno delujočima očesoma.

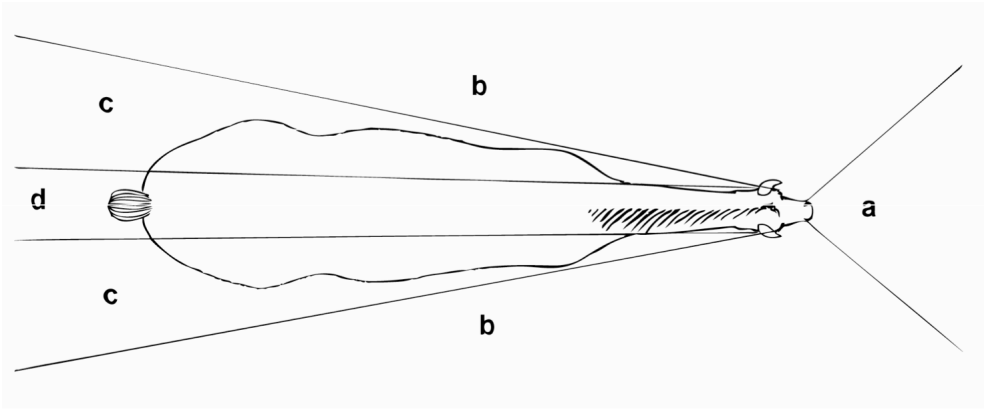

Legenda: a - binokularno polje, b - monokularno polje, c - mejno polje in d - slepo polje

Slika 2: Skica vidnega polja (Tušak in Tušak, 2002: 125)

Položaj oči na straneh glave konjem omogoča, da zelo dobro vidijo ob straneh, podobno kot plenilci. Konji imajo oba, monokularni in binokularni vid (slika 2). Monokularni vid pomeni, da ima vsako oko svoj vidni prostor, z vsakim očesom vidi konj naprej, na stran in nazaj. Pri binokularnem vidu pa konj z vsakim očesom zazna svojo podobo, obe podobi pa se nato združita v tridemenzionalno sliko. Obseg binokularnega vidnega polja pri konju je precej majhen, okoli 75 do 95 stopinj, samo v njem pa lahko vidi globinsko. Zato konj načeloma slabo presoja razdalje. Ker se binokularni in monokularni vid dopolnjujeta, obsega vidno polje od 245 do 355 stopinj, preostalih 5 - 15 stopinj pa je mrtvi kot. Če ima konj glavo dvignjeno, ima štiri slepa polja zadaj in to na predelu repa, pod smrčkom, na hrbtu in nad čelom (Hill, 2011).

Smith in Goldman (1999) sta ugotovila, da konji vidijo barve, so pa tudi takšni konji, ki imajo barvno slepoto. Aguilar (2012) pa trdi, da do sedaj še niso uspeli strokovno potrditi,

da konji vidijo barve, domnevajo pa da nekatere barve med seboj razlikujejo. Ostrina vida je zelo slaba, vendar takoj zaznajo gibanje. Ponoči vidijo konji zelo dobro, saj njihovo veliko oko absorbira ogromno svetlobe in ker ima veliko receptorjev za črno belo zaznavanje. Hill (2011) opisuje, da se oblika zenice pri konjskem očesu spremeni v vodoravno (močna svetloba) in v ovalno ali trikotno (šibka svetloba).

2.2.2 Sluh

Humar (2005) navaja, da ima konj 16 gibljivih ušesnih mišic. Te skrbijo za rotacijo uhljev, ki na ta način lovijo signale. Konj lahko uhlja obrne tudi do 180 stopinj, navajata Hill (2011) ter Tušak in Tušak (2002). Konji s položajem, usmerjenostjo in gibanjem uhljev med seboj komunicirajo. S poznavanjem pomena položaja uhljev lahko dobro ocenimo na kaj se naš konj koncentrira, kako bo reagiral, njegovo zadovoljstvo in celo zdravstveno stanje. To nam lahko zelo olajša delo (Humar, 2005). Lestvica frekvenc, ki jih konj zaznava, je veliko širša od naše. Konji zaznajo zvoke tudi na več kilometrov, kadar piha veter v smeri zvoka. Ravno zaradi tako dobrega sluha je zelo pomembno, da spremljamo gibanje uhljev, saj se lahko konj prestraši zvoka, ki ga mi sploh ne zaznamo (Hill, 2011). Aguilar (2012) ter Tušak in Tušak (2002) opažajo, da na žalost ni neobičajno, da trenerji na konje ali jahače povzdignejo glas, s tem pa postane atmosfera neprijetna in polna strahu, v kateri se ne morejo tako jahači kot konji dobro učiti. Veliko bolj učinkovito je učenje pri trenerjih, ki se obvladajo in govorijo v mirnem tonu, ki konje pomirja in sprošča, jahač pa se lažje zbere in osredotoči na problem. Nekateri konji so zelo občutljivi na hrup, navadno zato, ker živijo v zelo mirni okolici. V takšnih primerih jih je dobro izpostaviti hrupu in jih naučiti, da se njihov prag občutljivosti na hrup poveča.

2.2.3 Voh

Za preživetje je moral konj zaznati plenilca na zelo daleč, pri tem je imel voh pomembno vlogo. In še danes ima izostren voh za konja zelo pomembno vlogo, saj z njim odkriva užitno hrano in neoporečno vodo (Tušak in Tušak, 2002). Tudi Hill (2011) piše o pomenu voha za konja, predvsem zaradi prehrane. Konji imajo zelo občutljiv prebavni sistem in ne morejo bruhati, zato je zanje odločilno, da ne zaužijejo pokvarjene hrane ali oporečne vode. Humar (2005) opozarja, da v primeru, ko konju primanjkuje določenih vitaminov, mineralov ali želodčnih bakterij, ližejo ali zaužijejo tudi škodljive snovi, kot so zemlja, les, pesek ali živalske iztrebke. To lahko povzroči neprijetno, nevarno in včasih celo smrtonosno koliko.

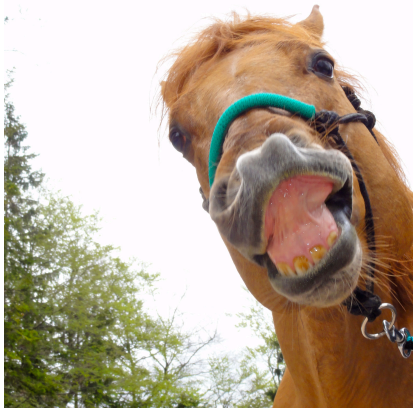

Slika 3: Vihanje zgornje ustnice žrebca ob prisotnosti gonečih se kobil (foto: S. Škorjanc)

Tušak in Tušak (2005) posebej poudarjata pomembnost voha pri sami ohranitvi vrste, saj je moral žrebec že na daleč zaznati kobilo, godno za paritev. Vihanje zgornje ustnice (flehmenska reakcija) se pojavi navadno ob vsakem novem ali nenavadnem vonju, najbolj pa zaznamuje čas paritve, ko žrebec zaznava feromone (slika 3). Pri vihanju zgornje ustnice gre za to, da konj najprej globoko zajame zrak, v katerem so določene vonjave. Zatem visoko dvigne glavo in z vihanjem zgornje ustnice zapre nosnici. S tem odpre ustno votlino in omogoči vstop zraka z vonjavami v vomeronazalni ali Jacobsonov organ. Ta je občutljiv na različne vonjave, ki dajo konju številne informacije. Poleg tega ima voh zelo pomembno vlogo za kobilo in žrebe, ki se med seboj najbolje sporazumevata po vonju. Žrebetom se vonj hitro spreminja, zato lahko opazimo, kako ga kobile pogosto ovohavajo. Konj z vohom zazna tudi razpoloženje drugih v čredi ali pri lastniku. Pri lastniku zazna njegovo neodločnost, strah in lahko tudi sam reagira z neodločnostjo ali celo agresijo. V divjini s pomočjo voha prepoznava teritorij, ki ga kot večina živali označuje z blatom in urinom.

2.2.4 Okus

Konj okus zaznava na okušalnih brbončicah na jeziku, v grlu in na ustnem nebu (Hill, 2011). Najraje ima slano in sladko hrano, nekoliko manj pa kislo in grenko. Ne prenese pa vsak okus po mesu, krvi in močnih kemičnih ali naravnih dišavah. Čim določen artikel nima specifičnega vonja, ga zavrnejo. Čez čas ga lahko sprejme ali pa tudi ne (Humar, 2005).

2.2.5 Tip

Z rahlim dotikom konju povemo več kot z vsemi besedami, konj pa nas zelo hitro razume. Konj je po vsem telesu zelo občutljiv. Zazna celo dotik muhe ali komarja, ki sproži refleksno akcijo niza podkožnih mišic. Dolge dlake na ustnicah, pod brado, okoli oči in ušes pa tudi na koncu biclja nenehno sprejemajo podatke in sprožijo refleksne gibe podkožnega mišičevja. Z našim dotikom konj v trenutku zazna našo namero, počutje in

stopnjo nervoze. Konji, ki so med seboj zelo navezani, se radi naslanjajo drug na drugega in se s tem opogumljajo. Na nežen, prijeten dotik in na spodbuden, razumevajoč glas konj reagira pozitivno. Ko poznamo konja dovolj dobro, bomo hitro vedeli, katera oblika božanja, masaže mu prija, ga pomirja, na katero pa odgovarja razdraženo (Humar, 2005).

Hill (2011) nas opozarja, da se med jahanjem s konjem sporazumevamo preko njegovih ust (brzde), njegovega hrbta in obeh strani trebuha. Preko sedla, na katerem sedimo, in položaja naših nog oz. trdnosti naših mišic in posledično našega gibanja bo konj začutil, ali smo sproščeni ali napeti. Pri jahanju moramo konja naučiti reagirati na majhen pritisk, kajti več kot ga izvajamo, bolj postaja konj otopel nanj. Umetnost konjske vadbe temelji na uporabi pritiska, časa pritiska, naše reakcije ter pravilne uporabe pripomočkov. Nekateri uporabljajo ostroge ali ostro brzdo, ker konja drugače ne znajo voditi. S tem pa delajo ravno nasprotno svojemu cilju, saj povečujejo njegov prag občutljivosti do mere, ko bo konj neobvladljiv. Pripomočki, kot so ostroge ali bič, niso namenjeni temu, da konja poškodujemo oz. mu povzročamo bolečino. Tudi Aguilar (2012) navaja refleksno reakcijo konja, da se na pritisk odzove s pritiskom. Torej, če v času izobraževanja našega konja uporabljati vedno več pritiska, delamo nekaj narobe. Včasih potrebujemo na začetku več pritiska, vendar če konj, razume kaj želimo od njega, bo vedno bolj odziven na manjši pritisk. Zelo malo konj je trmastih, kadar ne želijo sodelovati in se upirajo jahaču. Večinoma je vzrok upiranja konj oz. njihova neposlušnost posledica nerazumevanja jahača. To pa je povsem krivda jahača, ki mu primanjkuje znanja, volje ali potrpljenja.

Tudi Humar (2005) pravi, da je uporaba mirnih in za konja prijaznih povelj, na katere konj z veseljem in sproščeno odgovarja, prava mojstrovina in večinoma rezultat dolgoletnih izkušenj. Istega mnenja je tudi Sušec (2013), ki meni: ”Konja lahko tudi sami naredimo na določen dotik bolj ali manj občutljivega. Lahko ga naučimo, da se ob dotiku določenih stvari ustraši ali pa se preprosto ne odzove. Stvar se prvenstveno začne v naših glavah, nato pri delu s konjem na tleh in šele nato v sedlu. Konjev odziv je odvisen od kakovosti jahačevega dotika.«

2.3 UČENJE KONJA

Nekateri ljudje mislijo, da konji niso inteligentni in da jih moramo zato ves čas trenirati in z njimi ponavljati vaje. Mislijo, da jih preveč nežen dotik razvadi oz. da s takšnim pristopom ne dosežemo veliko. Verjamejo, da je uporniško, leno, agresivno ali trmasto obnašanje odraz osebnih lastnosti konja, ki jo lahko najbolje premagamo z dominacijo in silo. Tellington-Jones in Taylor (1995) svetujeta, da sprejmemo konja kot individum z različno sposobnostjo učenja in prilagodimo metode tako, da celo povečamo sposobnost učenja. S tem, ko razumemo našega konja, si odpremo poti do kooperacije namesto upiranja. To spoznanje nas pripelje do napredka hitreje, lažje in z več veselja pri delu, kot pa dominantno obnašanje, ki povzroča strah. Tušak in Tušak (2002) trdita, da živali vsekakor niso tako inteligentne kot človek. Pa vendarle ne moremo zanikati, da so živali

inteligentne. Mnoge najnovejše znanstvene ugotovitve dokazujejo, da je pri živalih zaslediti niz dejanj, kjer je mogoče govoriti o inteligentnem vedenju.

Poznamo različne načine, kako konja učiti oz. na kakšen način se konj uči. V naslednjih poglavjih jih bomo predstavili.

2.3.1 Zmožnost povezovanja

Konji imajo prirojeno sposobnost povezovanja dražljaja z odzivom, ki je osnova klasičnega pogojevanja. Tega se moramo zavedati, ko učimo konje. Vsako vajo moramo končati takrat, ko jo konj uspešno opravi. Naslednjič bomo hitreje prišli do želenega rezultata. Konja namreč zmedemo, če odnehamo preden bo vajo uspešno izvedel, saj ne ve več, kaj je prav (Hill, 2011). Med dražljajem in odgovorom tako vzpostavimo novo zvezo, pri čemer lahko žival odgovor že pozna, le povezava je nova. Vidimo, da se pogojevanje pojavi, ko se skupaj pojavljata brezpogojni in pogojni dražljaj (hrana – zvonjenje). Po določenem številu ponovitev lahko že zvonec (pogojni dražljaj) povzroči slinjenje. Brezpogojni dražljaj povečuje pogojni odgovor in ga imenujemo ojačevalec. Kateri ojačevalci so pomembni, vemo po tem, kako pomembni so v motivacijskem pogledu za žival (Tušak in Tušak, 2002). Aguilar (2012) navaja pozitivne ojačevalce, kot so: pohvala z nežnim glasom, naše dobro počutje, nežen dotik, kratek premorom ali zaključek učne ure, hrana in v posebnih primerih tudi z voda. Sušec (2013b) izpostavlja željo konja, da ima le ta svoj mir. Osnovne potrebe konja so spanje, razmnoževanje in hranjenje. Če se v preostalem času ne želijo igrati, želijo imeti mir. To lahko uporabimo v svoj prid pri delu na tleh. Konja npr. učimo hojo nazaj. Izvajamo rahel pritisk nanj in ga stopnjujemo, dokler konj ne stopi koraka nazaj. Takoj, ko to stori, ga nagradimo s kratkim premorom. Vajo ponavljamo toliko časa, da je potreben samo še minimalen pritisk, na katerega se konj odzove.

2.3.2 Spomin

Konji imajo zelo dober spomin. Dogodkov se spominjajo do potankosti in zelo dolgo. To velja za dogodke, ki so bili za žival prijetni ali neprijetni. Kadar ima konj v spominu neprijeten dogodek, moramo ponavljati prijetne dogodke in tako lahko preprečimo, da bi neprijetna izkušnja še vedno vplivala na njegovo vedenje. Prednost izvrstnega spomina je vsekakor, da vse, kar se naučijo, nikoli ne pozabijo (Aguilar, 2012).

2.3.3 Posnemanje

Posnemanje drugih konj v čredi je normalno vedenje v čredi. Torej, če nam konj zaupa in bomo odločno šli pred njim čez potok, bo šel tudi konj. Mladi konji, ki opazujejo starejše konje pri uzdanju, vodenju ali jahanju, bodo pri tem bolj sproščeni kot tisti, ki živijo v osami (Hill, 2011). Posnemanje lahko izkoristimo v naš prid in si pomagamo pri doseganju naših ciljev.

2.3.4 Habituacija

Konj konstantno reagira na vsak dražljaj v okolju, saj bi ga lahko stalo življenje, če zgolj enkrat nebi tako reagiral. Žival potrebuje nekaj različnih poti za izbiro različnih dražljajev, ki prihajajo iz okolja in jih je možno zaznati z vidom, sluhom ali drugimi čutili (Tušak in Tušak, 2002). Konju lahko na različne načine predstavimo določeno osebo, predmet, postopek in ga s tem navadimo nanje in preprečimo nepotreben strah. To nam lahko uspe z vztrajnim delom na tleh in s sistematičnim privajanjem na dražljaj. Sistematično privajanje je tehnika, pri kateri uporabimo blažji dražljaj, sledi počitek, nato pa jakost dražljaja počasi stopnjujemo. S ponavljajočo in natančno izpostavljenostjo določenemu dražljaju lahko zmanjšamo konjev odziv. Obremenjevanje konja z dražljaji pomeni, da ga izpostavljamo močnemu dražljaju tako dolgo, da se nanj ne odzove več. Vendar ne želimo, da se konj niti malo ne odzove na nevarnost zaradi predhodne obremenitve z dražljaji, saj je to nevarno tako za konja kot za nas (Hill, 2011). Hkrati moramo biti pazljivi, da konj dejansko razume, da npr. pločevinka ni vzrok za strah. Kakor hitro se konj sprijazni s situacijo samo zato, ker je preutrujen, ga nismo nič naučili. Pri nepravilnem učenju lahko tudi povzročimo ravno nasprotno to je še večji strah in paniko (Aguilar, 2012).

2.3.5 Značaj konja

Pri učenju konja sta zelo pomembna tudi značaj konj. Osnova za delo s konjem je razumevanje njihovega »jezika«. Mi moramo vedeti, kaj nam konj sporoča s svojim telesom, da lahko varno in uspešno delamo z njim.

Vsak konj ima svoj individualen značaj, ki ga moramo upoštevati. Temeljev značaja ne moremo popolnoma spremeniti. S pomočjo pravilnega treninga in razumevajočim pristopom lahko konju zelo pomagamo, vendar se bo ob stresu pravi značaj ponovno pokazal. To se ne izboljša niti s starostjo (Aguilar, 2012).

2.4 KOMUNIKACIJA KONJA

Konji se sporazumevajo predvsem z govorico telesa in dotiki. Naučiti se moramo njihovega jezika, da bi razumeli, kaj nam konji s svojo govorico telesa sporočajo in kaj mi z našo sporočamo njim. Vsakič, ko smo s konjem, z njim komuniciramo. Ogromno nesporazumov in napak pri delu s konji izhaja iz nepravilnega posredovanja naših zahtev konju (Aguilar, 2012).

2.4.1 Ušesa

Kadar ima konj enega ali oba uhlja povešena na stran, je sproščen. Če konj sliši neobičajen zvok, obrne v smer zvoka najprej oba uhlja, nato glavo ali celo telo. Tako tudi ostale konje opozori na morebitno nevarnost. Če sta uhlja zelo spuščena na stran, je to znak utrujenega, apatičnega konja, ki je izgubil interes za okolje. Še bolj ekstremno povešena uhlja nakazujeta na bolnega konja. Kadar pa sta uhlja obrnjena navzdol in rahlo nazaj, izkazujejo konji podrejenost, najpogosteje se izraža to pri kobilah, ki se želijo pariti (Tušak in Tušak, 2002). Kadar ima konj pokončna, nepremična uhlja, pomeni, da je napet ali pozoren, odvisno od govorice drugih delov telesa. Konj s tesno nazaj pritisnjenima uhljema kaže jezo, upiranje ali napadalnost (Aguilar, 2012).

2.4.2 Rep

Kadar je križ usločen, spuščen in sproščen, je konjev rep mehak in med hojo opleta. Spodvihan rep pomeni napetost, strah, morda napoveduje brco ali splašen tek. Štuhec (1997) navaja, da je takšen način stiskanja repa k sebi tudi zaščitni ukrep, da konju ne piha po trebuhu in s tem zadržuje toploto. Razigran konj lahko drži rep visoko v zrak. Dvignjen rep kaže na čuječnost, zanimanje za nekaj, živahnost. Švrkajoč rep kaže razdraženost na primer pri uporabi ostrog, napadu insektov. Rep dvignjen na stran, tako da je vidno spolovilo lahko opazimo pri goneči se kobili (Tušak in Tušak, 2002).

2.4.3 Oči

Konj, ki je zadovoljen, sproščen in pomirjen, ima miren in bister pogled. Utrujen ali bolan konj ima motne, skoraj udrte oči. V takšnem primeru nas ne posluša, je ravnodušen in se ne odziva. Potem poznamo tudi odločen, srepeč pogled konja, ki je v zaščitniškem razpoloženju. Kadar pa je konj prestrašen ali paničen, ima široko odprte oči (Hill, 2011).

2.4.4 Zobje

Razgaljeni zobe so grožnja konja, da bo ugriznil (Hill, 2011). Šklepetanje (šklocanje) z zobmi proti gobcu dominantnega konja je gesta, s katero mladi konji kažejo podrejenost (Tušak in Tušak, 2002).

2.4.5 Ustnice

Ko ima konj ustnice ohlapne in zaprte, je sproščen. Oblizovanje ustnic pomeni, da je konj sproščen in se podreja. Večkrat lahko med treningom zaznamo, da konj prične prežvekovati in se oblizovati. To navadno naredi potem, ko popusti nek pritisk, ko je razumel vajo. Če pa ima zaprte, našobljene in stisnjene ustnice, je konj napet in verjetno tudi nepravilno diha (Aguilar, 2012).

2.4.6 Nozdrvi

Kadar ima konj mehke nozdrvi, pomeni da je sproščen. Ohlapne nozdrvi pomenijo, da je bolan ali zdolgočasen. Stisnjene in toge nozdrvi kažejo napetost zaradi strahu ali bolečine ali pa so znak napadalnosti (Hill, 2011).

2.4.7 Glas

Konji se pozdravljajo med seboj tako, da si izmenično pihajo v nozdrvi. Mehak in sproščen izdih je znak ugodja in umirjenosti. Močno prhanje je lahko opozorilo na nevarnost ali pa si konj samo čisti nozdrvi. Rezgetanje se prične z višjimi in konča z nižjimi toni - sliši se lahko tudi do kilometer daleč. S takšnim oglašanjem pa konji med seboj navezujejo in vzdržujejo stike, opozarjajo na nevarnost, želijo pritegniti pozornost ali pa si želijo nege. Konji tudi godejo in vzdihujejo pri večjih naporih, pri valjanju, ritanju ali vzdigovanju na zadnji nogi. Cviljenje je kratek, visok, vznemirjen klic, značilen za godne kobile, ki je lahko mišljen kot povabilo ali grožnja (Hill, 2011). Tušak in Tušak (2002) omenjata materinsko hrzanje, ki je komaj slišen klic žrebeta k sebi. Tudi žrebec pri dvorjenju sproža poseben zvok, ki je nizek in prekinjajoč. Vsak žrebec ima drugačen ritem in hitrost hrzanja.

2.4.8 Položaj stegen, nog, vrata, glave

Konj, ki počiva stoje, ima eno zadnjo nogo pokrčeno in sproščene stegenske mišice. Kadar pa se obrne z zadnjico proti nam ali konju ter ima ob tem še ušesa nazaj, je velika verjetnost, da bo brcnil.

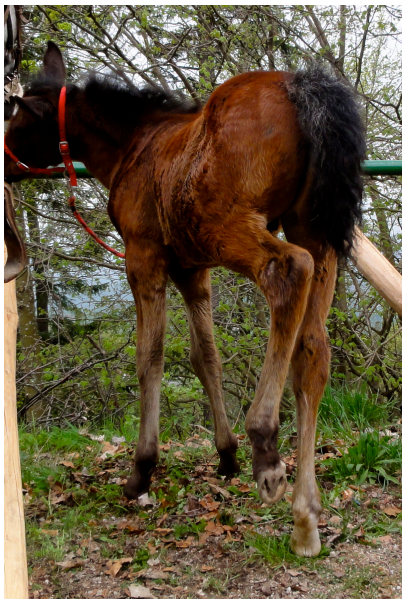

Slika 4: Opozorilo žrebeta, da mu ni všeč dogajanje za njim in se brani z brco (foto: S. Škorjanc)

Hitri dvig noge pomeni opozorilo na brco (slika 4). Kopanje s kopiti ob tla je lahko izraz nestrpnosti, bolezni, navadno pa konj tako išče hrano ali pa si pripravlja tla, da se bo povaljal. Konj, ki se postavi na zadnji nogi in udarja s sprednjimi, bi rad preplašil nasprotnika. Udarjanje s katerokoli nogo ob tla, je znak nestrpnosti, jeze ali razdraženosti. Sproščena glava in vrat pomenita, da je konj zadovoljen in počiva. Če ima konj dvignjeno glavo in jo premika sem ter tja, pomeni da je na nekaj pozoren. Hiter sunek z glavo je opozorilo, da želi imeti več osebnega prostora. Zelo agresiven položaj glave je, ko jo konj drži zelo nizko, vrat ima pogosto usločen in kaže zobe. Radoveden konj pa mirno in počasi stegne glavo proti objektu zanimanja. Zanimiva je tudi oblika gibanja vratu in sicer krožno gibanje z glavo, ki ga v divjini niso opazili. Sporočilna vrednost tega gibanja je, da je okolje za konja nesprejemljivo. Položaj stegen, nog, vrata in glave smo povzeli po Tušak in Tušak (2002), Strauch (2010), Hill (2011) in Aguilar (2012).

2.4.9 Splošna drža telesa konja

Splošna drža telesa konja je sestavljena slika vseh že navedenih znakov. V večini primerov zlahka opazimo, kakšnega počutja je konj in kaj nam sporoča.

Slika 5: Dva sproščena konja in konj, ki je pozoren (foto: S. Škorjanc)

Na sliki 5 vidimo, da ima sprednji konj (na levi strani) na stran obrnjena uhlja, kar pomeni, da je umirjen. Glavo ima rahlo nagnjeno, eno zadnjo nogo pa dvignjeno, kar pomeni, da počiva in se počuti varnega. Konj na desni sliki je na nekaj pozoren. Ima dvignjeno glavo, obrnjeno v določeno smer, tudi uhlja ima pokončno postavljena v smeri, kjer se nekaj dogaja.

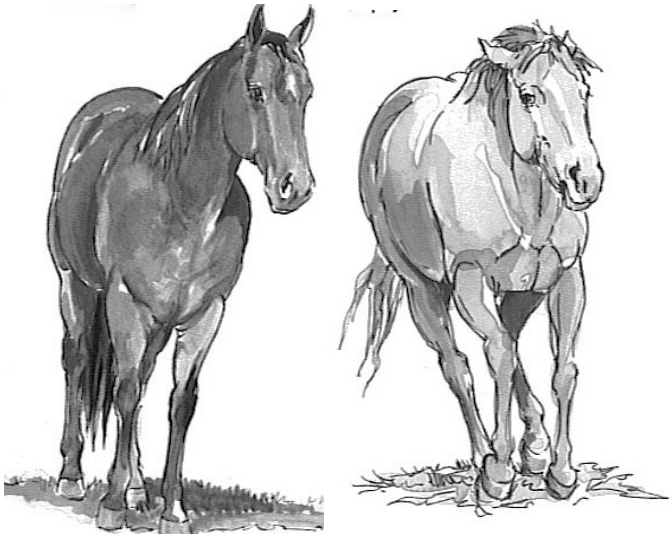

Slika 6: Konj na levi sliki je umirjen in sproščen, na desni pa grozi (Hill, 2011: 108,109)

Slika 6 prikazuje konja na levi, ki je umirjen in prijazen ter konja na desni, ki nam grozi. Ušesa ima tik ob glavi in ne želi naše družbe.

Slika 7: Vzhičen, ritajoč in vzpenjajoč se konj (Hill, 2011: 111,112)

Na sliki 7 vidimo konja, ki je vznemirjen, s ponosno dvignjenim repom kasa v smer nečesa zanimivega, nenavadnega. Drugi konj se vsekakor želi znebiti jahača. Konj čisto desno se vzpenja na zadnji nogi. To konji počnejo iz trme ali strahu.

2.5 KOMUNICIRANJE MED ČLOVEKOM IN KONJEM

Konji začnejo našo govorico telesa spremljati takoj, ko nas zagledajo, zato moramo paziti, kako se gibljemo in vedemo v njihovi bližini. Naša govorica telesa je sestavljena iz naše drže telesa, naših gibov in tudi iz katere strani pristopimo do konja. Naša drža in gibi lahko kažejo samozavest in moč ali pa negotovost in strah. Konji so čredne živali, ki želijo slediti vodji, ki izstopa z odločnim korakom, se giblje umirjeno in katerega srčni utrip, dihanje in feromoni izžarevajo samozavest (Hill, 2011). Čustva se hitro prenašajo. Strah, ki ga občutimo npr. pred oviro, prenesemo na konja in posledično je tudi on negotov. Naučiti se moramo kontrolirati naša čustva, kadar smo slabe volje, raje opustimo jahanje ali pa prilagodimo vaje. Zelo je pomembno, da razumemo in razumno uporabljamo govorico telesa. Na primer, če želimo, da pride konj do nas, nikakor ne smemo stopiti frontalno do njega, kajti to pomeni, da se nam mora kot nižje rangirana žival umakniti. Obvladanje konjskega načina komuniciranja nam pride zelo prav tudi med jahanjem, saj zaznamo najmanjšo napetost mišice, na kar se lahko pravočasno odzovemo. Na tak način se ustvari dobra komunikacija med konjem in človekom (Strauch, 2010).

Med jahanjem se s konjem sporazumevamo s povelji jahača. Kadar pa s konjem delamo na tleh, ga spodbujamo s položajem telesa in z gibi, da se premakne, obstoji, pospeši. Večinoma uporabljamo razne pripomočke (vajeti, lonžirni bič, jahalni bič, povodci). Razum je naše najpomembnejše orodje pri delu s konji. Omogoča nam, da določimo ritem in potek dela, ocenjujemo napredek, spodbujamo želeno vedenje in prilagodimo ali pa popolnoma spremenimo svoj pristop (Hill, 2011).

Vedeti moramo, da bomo težko dosegli, da nas bo konj pozorno poslušal, če nas ne bo sprejel za vodjo. Zato obstaja delo na tleh, v maneži, kjer vzpostavimo zaupanje in si prislužimo položaj vodje. Kot vodjo, vredno zaupanja, nas bo konj voljno poslušal in bo pozoren na nas. Izboljša se komunikacija in s tem tudi rezultat (Vaščer, 2012). Sušec (2013b) poudarja, kako pomembno je delo s konjem na tleh. Z različnimi vajami ga lahko odlično pripravimo na nepričakovane situacije v naravi oz. na terenu. Seznanimo ga z različnimi predmeti, situacijami, objekti, ki bi lahko zanj predstavljali strah. S takšnim ravnanjem konja naučimo, da nam kot vodji zaupa in premaga strah. Seveda je do neke mere konj zaznamovan s svojim strahom genetsko in iz preteklih izkušenj. Pri nekaterih konjih lahko veliko dosežemo, medtem ko bodo drugi vedno prestrašeno reagirali na vsako malenkost, na primer že na večji kamen. Skozi delo na tleh lahko dobro ocenimo, kako se bo konj odzval, kar je zelo pomembno za našo in konjevo varnost.

Ehm (2013) opisuje svoje odgovore na vprašanja ljudi, kot so »Zakaj moj konj ne naredi tega? Zakaj moj konj ne razume tega?« itd. Njegov odgovor je vedno isti: » Ne razumeš svojega konja!« V kar 99% primerov je jahač kriv za vse napake konja, padce s konja in ne-napredovanje ali celo poslabšanje pri jahanju. Navadno so razlogi v pomanjkanju

jahačevega znanja, samozaupanja in empatije. Pri konjih ne gre za probleme, ki bi jih naj le-ti imeli. Gre za odnos med človekom in konjem. Konj, s katerim bomo pravilno in dosledno delali, nas bo sprejel in spoštoval ter bo takrat tudi naredil vse, kar bomo od njega želeli. Pri jahanju je nujno potrebna sproščenost, občutek za konjevo gibanje in reagiranje ter izbira pravega trenutka za naše delovanje.

3 MATERIAL IN METODE

3.1 MATERIAL

Delo s šolskimi konji v Konjeniškem klubu Velenje nam je omogočil in odobril upravni odbor omenjenega kluba. Uporabili smo vse jahalne šolske konje in sicer Maxa, Carata in Picassa. Šola jahanja je potekala neprekinjeno in vzporedno z našim delom.

3.1.1 Konjeniški klub Velenje

Konjeniški klub Velenje je ustanovil Premogovnik Velenje leta 1992 in leži na obrobju Velenja ob Škalskem jezeru.

Slika 8: Zunanja maneža Konjeniškega kluba Velenje (foto: S. Škorjanc)

KK Velenje ima dve zunanji maneži, eno veliko, kjer potekajo tudi tekmovanja (slika 8) in eno manjšo, kjer konje večinoma lonžirajo, jo uporabljajo kot izpust, včasih pa tam poteka tudi šola jahanja.

Slika 9: Pokrita jahalnica Konjeniškega kluba Velenje (foto: F. Medved)

Klub ima tudi pokrito jahalnico (slika 9), dve sprehajalni napravi, prostor za tuširanje petih konj hkrati. Boksov je vsega skupaj za 64 konj in to v dveh hlevih. Poleg tega je še en poletni hlev, ki ga uporabljajo predvsem v času tekem za nastanitev tujih konj. Na KK Velenje so le trije šolski konji, vsi ostali so lastniški.

V letu 2012 je začetni tečaj jahanja (15 ur) opravilo 32 kandidatov, tečaj jahač I (15 ur) 16 kandidatov, nadaljevalni tečaj (15 ur) 13 kandidatov ter tečaj jahač II (10 ur) 10 kandidatov. V sklopu tečajev je bilo opravljenih še 20 ur individualne ježe in 104 ur ježe v skupini. Poudarili bi, da so bile ure jahanja zelo neenakomerno porazdeljene. Več jahačev nas je obiskalo v toplejših mesecih, v šolskih počitnicah in med vikendi. Zaposlenost šolskih konj je v letu 2012 zelo narastla, še posebej med poletnimi počitnicami. V letu 2011 je začetni tečaj opravilo 23 kandidatov, tečaj jahač I 13 kandidatov, nadaljevalni jahač 7 kandidatov in jahač II 2 kandidata ter 64 individualnih ur in 39 ur proste ježe. Intenzivnejše delo (351 ur več) je seveda doprineslo k izčrpanosti konj.

3.1.2 Šolski konji Konjeniškega kluba Velenje, ki so bili zajeti v poskus

V Konjeniškem klubu Velenje imajo tri šolske konje. Vsakega šolskega konja jezdi več neizkušenih jahačev, ki še ne znajo dajati konju povelj jahača in mu s tem lahko celo škodujejo. V diplomski nalogi obravnavamo vse tri šolske konje, ki so zaradi dolgotrajnega dela z neizkušenimi jahači pridobili nezaželene navade oz. motnje v obnašanju. Gre za šolske konje Maxa, Carata in Picassa.

3.1.2.1 Max

Max (slika 10) je kastrat lisičje barve, žrebil se je leta 1997 na Češkem in je češke toplokrvne pasme. V šoli jahanja je Max tisti, katerega jezdijo vsi začetniki, saj na lonži dela tako rekoč vse sam. Tudi ko ni na lonži, je zelo ubogljiv, zelo je občutljiv na vsa povelja (list, težo in roke). Je zanesljiv, ni plašen in vedno pripravljen sodelovati. Najprej je občasno, nato vedno pogosteje postal občutljiv, ko smo ga uzdali, izmikal se je ter se občasno vzpenjal na zadnji nogi. Zelo nerad je šel v sprehajalno napravo. Kadar ga je vodila neizkušena ali celo prestrašena oseba, je šel tudi na zadnji nogi. Tretja stvar je bila, da zadnje desne noge ni hotel dvigniti, vedno je postopal sem ter tja, nato jo je dvignil ali pa tudi ne. Med jahanjem je ubogljiv, zelo občutljiv na dotik, zato ga je lahko pognati v kas in galop. Zelo je občutljiv na prenos teže in zato ga lahko elegantno vodimo brez uporabe vajeti. Z njim si težko dosegel delovni galop (slika 11), skoraj vedno je dal ušesa nazaj in galopiral prehitro. Cilj dela z metodo TT je bil, da lepo dvigne zadnjo desno nogo, gre mirno v sprehajalno napravo, galopira v delovnem galopu ter postane manj občutljiv pri uzdanju.

Slika 10: Max (foto: S. Škorjanc)

Cilji pri Maxu so bili:

- konj, ki je sproščen, miren za vodit in miren pri uzdanju,
- lepa umirjena hoja v sprehajalni napravi,
- prenehanje z odstopanjem pri dvigovanju zadnje desne noge,
- sproščen galop.

Slika 11: Tipičen galop z Maxom (foto: F. Medved)

3.1.2.2 Carat

Carat (slika 12), je kastrat, ki se je žrebil leta 2002 v Ljubljani, je rjavec slovenske toplokrvne pasme. Zelo pogosto je grozil z ugrizom tečajnikom, ki so ga pripravljali za ježo. Uhlevljen je v boksu, ki je precej manjši od ostalih (2m×3,5m), brez možnosti navezovanja stika z ostalimi konji. Poleg tega v tem notranjem hlevu ni oken in svetloba vanj izvira le iz dvojnih vhodnih vrat v hlev ali od luči. Njegov pogled iz boksa je na dva ponija, ki sta bila v poletnih dneh večinoma na paši. V njegovem boksu je bil osamljen in zdolgočasen, kar je bil verjetno tudi eden izmed razlogov za njegovo obnašanje. Carat je

zelo inteligenten konj, vendar prestrašen. Trditev, da je inteligenten lahko podpremo s izkušnjami, ko smo ga učili vaje, ki jih je zelo hitro dojel. Priklon je znal po enem tednu vaje že iz sedla. Poleg tega je dobro vedel, kdaj mora paziti na jahača. Imeli smo obisk 30-ih otrok, starih med 4 in 7 let. Ko so ti otroci jahali na njem na lonži, je bil popolnoma umirjen, ne-prestrašen in poslušen. V šoli jahanja se je redko tako odzival. Ravno ti dve lastnosti, inteligentnost in prestrašenost, sta problematični pri šolskih konjih. Večina jahačev je s Carata padla dol. Nekateri zato, ker niso bili pripravljeni na njegov skok vstran, ko se je nečesa preplašil. Nekateri pa zato, ker niso pravilno uporabljali povelja jahača in so ga s tem zmedli. Ko ni več vedel, kaj jahač želi s tem, ko ga z nogami poganja naprej, z vajetmi ustavlja in hkrati lovi ravnotežje, je preprosto skočil, izbočil hrbet (naredil mačka) in se tako hitro znebil motečega jahača. To mu je prišlo v navado in se je poskušal znebiti tudi bolj izkušenih jahačev, kadar mu kaj ni bilo všeč.

Slika 12: Carat (foto: S. Škorjanc)

Pri njemu smo si zastavili naslednje cilje:

- da opusti grizenje oz. nakazovanje grizenja ljudi,
- da preneha z metanjem jahačev s hrbta,
- da bolj zavestno uporablja noge in se ne spotika več tako pogosto,
- da postane bolj strpen in manj prestrašen.

3.1.2.3 Picasso

Kastrat Picasso (slika 13), je rjavec westfalske pasme, ki se je žrebil leta 1995 v Nemčiji. Preden je prišel v šolo jahanja so ga uporabljali kot športnega konja v preskakovanju ovir. V šoli jahanja je postal zelo umirjen in počasen. Težko ga je pripraviti do tega, da zagalopira brez pomoči biča ali ostrog.

Slika 13: Picasso B3 (foto: S. Škorjanc)

Cilj je bil:

- da se mu vrne življenjska energija in
- da dobi veselje do gibanja in sodelovanja s človekom.

Dotike metode TT smo uporabljala glede na cilje, ki smo jih želela doseči. Glede na odzivnost vsakega konja in na sprejemanje določenega dotika smo se dnevno odločali, kateri dotik bomo uporabljali in kako dolgo.

3.2 METODA TT

Glavni cilj metode TT je fizično in psihično zadovoljstvo konja. Eno osnovnih pravil te metode je, da s konjem ravnamo tako, kot bi želeli, da drugi ravnajo z nami, torej pravično. Zanimanje Linde Tellington-Jones za celično inteligenco in masažne tehnike jo je pripeljalo do razvitja te metode. Metoda TT aktivira telesne celice, vpliva na živčni sistem in sposobnost učenja se poveča. Metoda predstavlja vrsto krožnih gibanj dlani in prstov s ciljem, da se aktivira celična funkcija, da se poglobi medsebojno razumevanje in komunikacija (Tellington-Jones, 2002). Temelj metode TT je zavest, praktična osnova pa dotik (Rančˇ Kaja in Grom, 2013).

3.2.1 Dotiki po metodi TT

Imena dotikov imajo živalske prispodobe, kajti ugotovili so, da je s pomočjo asociacji učenje lažje in zabavnejše (Tellington Ttouch™ - kartice za konje, 1994).

Dotiki po metodi TT temeljijo na krogcu. Predstavljati si moramo okroglo navidezno uro. Osnovni dotik je premik kože za krogec in četrt s prsti. Se pravi na naši imaginarni uri od 6 zjutraj do 9 zvečer. Z eno roko se postavimo na mesto, kjer bomo dotik izvajali. Prste pokrčimo tako, da ostanejo prožni. S tremi prsti premaknemo kožo v smeri urnega kazalca za krogec in četrt, palec počiva na koži nekaj centimetrov stran, mezinec pa sledi prstom. Krogcev ne izvajamo na istem mestu, vendar s prsti nežno zdrsimo na novo mesto izvajanja. Pomembno je, da med izvajanjem več krogcev hkrati ne prekinemo dotika s konjem in da se z drugo roko ves čas nežno dotikamo konja. Dotik lahko izvajamo:

- Z različno hitrostjo: odvisno kaj želimo doseči, konja umiriti ali vznemiriti.
- Z različnim pritiskom: pritisk stopnje 1-9. Če si predstavljamo zelo nežen dotik na naši veki, je to stopnja ena. Močnejši, vendar še prijeten dotik na naši veki je stopnja 3. Stopnjo 3 izvedemo na naši nadlakti in podvojimo pritisk za pritisk 6 ali potrojimo za pritisk 9. Sami moramo oceniti in racionalno uporabiti primeren pritisk. Npr. pri bolečih predelih ali raznih vnetjih uporabimo nižji pritisk.
- V različnih smereh: v smeri urnega kazalca ali v nasprotni, opazujemo kaj konju bolj prija.
- Na različnih delih telesa: odvisno, kaj želimo doseči, npr. okoli gobca je predel za čustveno stanje (npr. za prestrašene konje).
- Skupaj s kombinacijo dviga tkiva ali sklepa; in sicer kožo okoli biclja z dlanmi premaknemo za krogec in četrt ter kožo zadržimo privzdignjeno za sekundo in jo nato počasi spustimo v prvotni položaj.

Zelo pomembno je, da med izvajanjem dotikov dihamo umirjeno in zavestno, da enega krogca in četrt ne narišemo, vendar dejansko premaknemo kožo za krogec in četrt. Pri izvajanju moramo stati stabilno in fleksibilno - mehko, vendar tako, da nas konj ne more ugrizniti, brcniti ali kakorkoli poškodovati. Vsak dotik, ki ga izvajamo na eni strani telesa ali na eni nogi, moramo izvesti tudi na drugi strani, da pri konju ohranimo ravnovesje (povzeto po Tellington-Jones, 2002; Tellington in sod., 2008, Ranč Kaja in Grom, 2012).

V sledečih odstavkih so opisani le tisti dotiki, ki so prišli v poštev pri našem preizkusu.

3.2.1.1 Oblačni leopard

Oblačni leopard je prvi dotik metode TT in s tem osnova vsem ostalim dotikom. Roko nežno položimo na konja in pokrčimo prste. Kožo konja premikamo z blazinicami naših prstov. Ta dotik povečuje sposobnost učenja, povečuje zavedanje, pomaga pri težavah s hrbtom, pri bolečinah v mišicah in pri zmanjšanju napetosti (Tellington Ttouch™ - kartice za konje, 1994).

3.2.1.2 Ležeči leopard

Dlan položimo na konja in jo rahlo usločimo, prsti so rahlo pokrčeni, saj smo lahko le tako sproščeni v ramenih. Dotik vedno začnemo na šesti uri, krožni gib začnemo levo ali desno navzgor, odvisno od tega, kako se konj odziva. Dotik ležeči leopard sprošča napetost v mišicah, živčnost, stres. Zmanjšuje tudi otekline in bolečino. Ker je to dotik s skoraj celotno dlanjo, ki načeloma oddaja toploto, povzroča tudi počutje udobja in sproščenosti (Tellington-Jones, 2002).

3.2.1.3 Rakunji dotik

Rakunji dotik izvajamo s konicami prstov, je bolj točkovni dotik. Uporabljamo ga okoli poškodb, za zdravljenje odrgnin in oteklin, saj spodbuja celjenje s pospeševanjem pretoka krvi. Izvajamo ga lahko tudi po celotni konjevi glavi in na ta način pridobivamo njegovo zaupanje (Tellington-Jones in sod., 2008).

3.2.1.4 Pitonji dvig

Pitonji dvig lahko uporabljamo na vratu, prsih, trebuhu in nogah. Pitonji dvig na nogah izvajamo tako, da objamemo nogo z obema rokama nekaj centimetrov pod komolčnim sklepom. Nato počasi povlečemo kožo navzgor. Uporabimo le toliko pritiska, da nam roke ne zdrsnejo nazaj dol. Kožo pridržimo vzdignjeno približno 4 sekunde in jo nato počasi vrnemo v začetni položaj. Za naslednji dvig zdrsnemo nekaj centimetrov nižje in ponovimo gib. S tem dotikom sproščamo napete mišice in blažimo krče, ter je še posebno primeren za konje, ki pogosto odskočijo, se spotikajo ali imajo težave pri ohranjanju ravnotežja v prikolici. Pitonji dvig pospeši pretok krvi ter izboljša ravnotežje in korak. Če

ga izvajamo na nogah, postane konj bolj gotov v svoj korak in zato samozavestnejši (Tellington-Jones, 2002).

3.2.1.5 Ušesni dotik

Ušesni dotik izvajamo tako, da se postavimo pred konja ali ob njega in ga z rahlim potegom hlevske uzde navzdol prosimo, da sklone glavo. Nato pogladimo uho od korena in vse do konice. Če konj tega dotika ne dovoli, mu na čelu naredimo najprej nekaj ležečih leopardov in se postopoma približujemo uhlju. Ušesni dotik vpliva na celotno telo. Z njim lahko pomirimo nervoznega, prestrašenega konja, utrujenemu konju povrnemo moč, zmanjšamo pulz, umirimo dihanje, lajšamo bolečine poškodb in kolik (Tellington-Jones, 2002).

3.2.1.6 Ustni dotik

Ko se ukvarjamo s konjevimi usti, stojimo vzporedno z njim, nekoliko za njegovo glavo in smo obrnjeni v isto smer kot on. Z eno roko držimo oglavnico, z drugo roko pa na zunanji strani konjevih ustnic, nozdrvih in brade izvajamo različne dotike. Ko se konj navadi na naš dotik, s palcem dvignemo rob zgornje ustnice in začnemo s prsti drseti po dlesnih naprej in nazaj. Obdelamo lahko tudi spodnjo dlesen. Če konj ne sprejema dotika znotraj ust, začnemo z dotiki okoli ust in v nozdrvih. Nozdrvi se dotikamo s palcem in kazalcem ter izvajamo oblačnega leoparda ali rakunji dotik tudi globoko v njih. Ta dotik uporabljamo za konje, ki so živčni, napeti, trmasti, ki grizejo ali se upirajo trenerju. Hkrati je zelo dobra priprava na odstranjevanje notranjih zajedavcev, piljenje zob in uzdanje. Ustni dotik vpliva na del možganov, ki nadzorujejo čustva, s čimer pa lahko pozitivno vplivamo na vedenje. Z dotiki na nozdrvih jim pokažemo, da je lahko ta del mehek in prožen, to pa med drugim izboljša dihanje (Tellington-Jones in sod., 2008).

3.2.1.7 Hobotnični dotik

Dlani položimo na konjevo nogo deset centimetrov pod komolcem. S palcem zdrsnemo dol brez pritiska. Z gladilnim gibom potisnemo kožo navzgor. Z dlanmi zdrsimo na notranjo stran in prekrižamo zapestji. Dlani ves čas rahlo vlečemo proti sebi in z njimi drsimo po nogi navzdol. S prekrižanimi rokami dlani vnovič povlečemo do vrha notranje strani noge. Nato zdrsnemo z dlanema na sprednjo stran noge in jih položimo drugo nad drugo. Vnovič prekrižamo zapestji, z dlanema objamemo nogo in zdrsnemo navzdol. Na koncu še nekoliko pritisnemo na sprednji in zadnji del kopita ter počakamo nekaj sekund in tako zaključimo dotik. Hobotnični dotik zelo blagodejno vpliva na konje, ki se spotikajo, se hitro splašijo ali so živčni in boječi. S tem dotikom okrepimo pretok krvi v nogah in občutek v njih (Tellington-Jones in sod., 2008).

3.2.1.8 Repni dotik

Imamo dva različna načina repnega dotika. Prvi je vrtenje repa. Stojimo ob konjevi zadnjici in z eno dlanjo objamemo rep na dveh tretjinah repnega dela hrbtenice. Druga dlan naj podpira rep kakšnih 10 centimetrov pod prvo roko. S prvo roko nežno potisnemo rep navznoter in navzgor ter naredimo nekaj krožnih gibov v obe smeri. Drugi dotik je poteg repa, ki je sicer zadnji del hrbtenice. Ko nežno povlečemo in postopoma sprostimo rep, mehčamo mišice od zadnjice in vse do zatilja, zato je odličen dotik za konje z bolečim hrbtom. Dotik je primeren za konje, ki se splašijo ob zvokih in premikih zadaj njih. Primeren je tudi za konje, ki brcajo ali konje, s katerimi imamo težave pri nalaganju na prikolico (Tellington-Jones in sod., 2008). V preizkusu smo uporabili tudi kombinacijo rakunjega dotika na repu.

3.2.1.9 Dotik tarantela

Za živali, ki ne prenesejo božanja, krtačenja ali kakršnegakoli dotika, je svaljkanje kože po načinu dotika tarantela prijetna priprava na vse ostale dotike. Gibe izvajamo v smeri rasti dlake ali proti njej. Roki položimo eno ob drugo, prste pa upognemo in rahlo razširimo. Palca se rahlo dotikata in ostajata nekaj centimetrov za ostalimi prsti. S kazalcema in sredincema se enakomerno »sprehajamo« naprej. Palca drsita zadaj in potiskata gubo dlake ali kože kot plug. S počasnimi gibi žival pomirjamo, s hitrimi pa poživljamo. Ta dotik vpliva na čustveno odzivanje in izboljšuje pretok krvi (Tellington Ttouch™ - kartice za konje, 1994).

3.2.1.10 Dotik Ahilove tetive

Živali na zadnji nogi, na področju Ahilove tetive s palcem in pokrčenim kazalcem drsimo po tetivi navzgor. Uporabimo pritisk 3 ali več, odvisno od reakcije živali. Ta dotik sprošča žival in izboljša prekrvavitev (Žnidaršič, 2012).

3.2.2 Delo na tleh in jahanje po metodi TT

Od različnih vaj za delo na tleh, smo izbrali hojo po labirintu in hojo med stožci (slalom). Vaje s talnimi oznakami se uporabljajo za krepitev samozavesti konja. Konj mora razmišljati, kako in kam postavi noge, da se ne poškoduje. Mi si s temi vajami lahko prislužimo njegovo zaupanje in hkrati pripravimo konja do tega, da sodeluje z nami. Poleg tega pa izboljšujemo konjevo ravnotežje in usklajenost njegovih gibov. Najprej smo vaje osvojili na tleh, nato pa še iz sedla. Jahali smo tudi po metodi TT z uzdo brez brzde. Počasi smo uvajali obroč (obroč Tellington Ttouch) namesto uzde. Obroč je trda vrvica, ki jo damo konju okoli vratu in ga s pomočjo rahlih trepljajev po vratu usmerjamo. Uporabljamo ga lahko namesto uzde. In navsezadnje smo jahali tudi brez sedla, samo z obročem.

Slika 14: Hoja po labirintu s Picassom (foto: F. Medved)

Slika 15: Slalom v kasu z Maxom (foto: F. Medved)

Slika 14 prikazuje hojo skozi labirint v zunanji maneži, slika 15 pa prehod slaloma v kasu. Ti vaji uporabljamo za krepitev konjeve samozavesti. Z njimi naučimo konja, da voljno sodeluje in nam zaupa. Delo s talnimi oznakami izboljšuje konjevo ravnotežje in povečuje usklajenost njegovih gibov. Predvsem je to koristno za plahe in boječe konje in je odlična podlaga za treniranje mladih konj. Talne oznake so za konja pozitiven izziv, saj z njimi razvija sposobnost učenja. Nauči se razmišljati in previdno postavljati noge na tla, pa tudi natančno prisluhniti našim znakom, nam slediti in nam zaupati (Tellington-Jones in sod., 2008).

Slika 16: Galop s Picassom, jahanje z obročem (foto: F. Medved)

Z jahanjem samo z obročem krepimo medsebojno zaupanje, izboljšamo konjevo ravnotežje, hode, držo. Je odlično za konje z visoko držo glave in preveč upognjenim ali togim hrbtom. Dobro vpliva na jahačevo ravnotežje, samozavest in sporazumevanje s konjem. Konj se giblje svobodneje, sprosti vrat in podaljša korak. Jahač se s tem načinom jahanja odvadi pretirane ali premočne uporabe rok. Tudi pri jahanju z obročem si lahko pomagamo z bičem, kot podaljškom roke (Tellington-Jones in sod., 2008). Na sliki 16 vidimo jahanje, brez uzde in sedla, samo z obročem.

3.2.3 Praktična izvedba metode TT na šolskih konjih

Poskus je trajal 50 dni, od 29. maja 2012 do 9. avgusta 2012. V času izvajanja poskusa je vzporedno potekala šola jahanja. V poletnih mesecih se obiskanost šole jahanja močno poveča in konji so delali šest dni v tednu, po tri šolske ure na dan. Šola jahanja je večinoma potekala od 14.00 do 19.00 (za eno uro šole jahanja je potrebnih dodatnih 45 min za celoten proces priprave konja – čiščenje, sedlanje in ohlajanje konja). V času izvajanja poskusa je bilo največkrat suho in vroče vreme z 27 do 33°C, kar je bila za konje še dodatna obremenitev.

Slika 17: Na paši s Picassom (foto: F. Medved)

Glede na težave konja in cilj, ki smo si ga zastavili pri posameznem konju, smo izbrali nabor dotikov za posameznega konja. Izbrane dotike smo izvajali vsak dan in opazovali reakcije konj nanje. Glede na različne odzive konj smo se odzvali različno. Če jim dotik ni bil všeč, smo poskusili z dotikom na drugem mestu, zamenjali dotik za kakšen manj osebni dotik (z zunanjo stranjo roke), zmanjšali pritisk dotika, spremenili smer izvajanja dotika ali pa prenehali z izvajanjem nezaželenega dotika. Za dotike po metodi TT smo vsakemu konju posvetili od 30 - 60 min, odvisno od njihovega odziva. Vsak ponedeljek in četrtek smo s konji delali tudi na tleh in jih jahali. Vedno smo najprej izvajali dotike po metodi TT. Priprave za jahanje so zajemale čiščenje (20 min), sedlanje (5 min) in lonžiranje – 3 min v vsako stran. Konja smo peljali skozi labirint in slalom na povodcu, kasneje pa smo

samo hodili ob njem in ga usmerjali z bičem, če je bilo potrebno. S tem smo želeli doseči, da bi se konj bolje skoncentriral in osredotočil na delo. Nato smo jahali 30 - 40 min v vseh treh osnovnih hodih. Obroč smo začeli dodajati postopoma, najprej smo ga uporabljala skupaj z vajetmi. Večkrat smo šli skozi labirint in delali veliko zavojev, da bi konji razvili tankočutnost za obroč. Po jahanju smo jih stuširali in jih za nagrado peljali na pašo (slika 17) namesto v sprehajalno napravo, za toliko časa, da so se posušili na soncu (20 min).

4 REZULTATI

Rezultate prikazujemo za vsakega konja posebej. Rezultate predstavljajo, kakšni so bili odzivi na sprejemanje dotikov, talnih ovir in kako je potekalo jahanje z obročem. Vse konje smo ocenjevali po istem kriteriju od 1 do 5. Ocene v različnih pomenih pomenijo slednje:

- Sprejemanje dotika po metodi TT: 1 - dotik konju ne sprejema, kar nam pokaže z umikanjem; 2 - dotik konju ni všeč, vseeno ga lahko izvajamo kratek čas; 3 – prvotno konju dotik ni všeč, potem pa odklonilen odnos popusti; 4 - mu je všeč, vendar dopusti izvajanje le določen čas; 5 – popolnoma se sprosti in preda dotiku.

- Odzivnost konj pri jahalnem delu poskusa: 1 - konj ni odziven na obroč, ne sodeluje, ne upošteva jahača, ne drži primernega tempa; 2 – ni odziven in ne drži pravega tempa, vendar vsaj nekaj stvari naredi dobro; 3 – konj je nemiren in rabi več časa za primeren (ne prehiter ne prepočasen) tempo, odzivnost na obroč, vendar sodeluje; 4 - sodeluje, je odziven a površen, v večini primerov zaželeno odreagira; 5 - sodeluje, je odziven na obroč, drži primeren tempo.

4.1 MAX

Za Maxa smo določili naslednje dotike:

- Ušesni dotik, rakunji dotik na gobcu in v nozdrvih, s katerimi bi dosegli sproščenost in umirjenost pri uzdanju in vodenju konja.

- Dotik ležeči leopard na glavi in nogah, repni in ustni dotik, kar bi pripomoglo k umirjeni hoji v sprehajalni napravi.

- Ležeči leopard in rakunji dotik na zadnji desni nogi ter dotik Ahilove tetive, kar bi pripomoglo k lepšem dvigovanju zadnje noge.

- Za sproščen galop smo uporabili vaje na tleh in jahanje z obročem.

Od zgoraj naštetih nismo izvajali le ustnega dotika, saj ga Max ni najbolje sprejel. Dodali smo tudi še nekaj dodatnih dotikov glede na Maxov odziv.

4.1.1 Reakcija na posamezen dotik po metodi TT

Poleg vseh dotikov v preglednici 1 smo uporabili še dotike pitonji dvig, ležeči leopard na trebuhu in hrbtu, tarantelo in še nekaj drugih dotikov, ki jih nismo predhodno niti predstavili, saj smo jih uporabili manj kot 5 - krat. Te dotike smo izvajali tako redko, ker konju niso bili prijetni in smo jih nadomestili z dotiki, ki so bili za posameznega konja prijetnejši. Najpogosteje uporabljeni dotiki so navedeni v preglednici 1. Prvi dan smo pričeli z izvajanjem dotika ahilova tetiva in rakunji dotik na obrazu. Najpogosteje smo uporabili dotik ležeči leopard na nogah, saj je bil le ta zelo pomemben za naš cilj, da bi Max lepo dvignil zadnjo desno nogo. Poleg tega smo izvajali rakunji dotik 34 krat na obrazu in 36 krat na nozdrvih. Maxu je najbolj prijal dotik ahilove tetive in rakunji dotik na nozdrvih in repu. Iz preglednice 1 je razvidno tudi, da je Max hitro sprejel omenjene dotike, največ je potreboval tri dni.

Preglednica 1: Sprejemanje dotikov in njihov čas izvajanja

Dotik po metodi TT	Skupno število dni izvajanja dotikov	Prvi dan izvajanja dotika	Ocena prvega sprejemanja dotika	Dan popolnega sprejemanja dotika	Povprečna ocena sprejemanja dotika
Ahilova tetiva	24	1	5	1	5
Rakun na nozdrvih	36	2	4	4(*2)	4,94
Rakun na obrazu	34	1	1	4(*3)	4,26
Rakun na repu	22	7	5	7	4,91
Ležeči leopard povsod	12	2	1	5(*4)	4
Ležeči leopard na nogah	44	7	2	9(*3)	4,3
Ušesni dotik	19	18	5	18	5

* popolno sprejemanje dotika pri X izvajanju – npr. rakunji dotik na nozdrvih je popolnoma sprejel na 4 dan, že po drugem izvajanju.

4.1.1.1 Dotik ahilove tetive

Pri tem dotiku se je Max popolnoma sprostil in umiril. To smo razbrali iz njegove nepremične stoje ali občasnega rahlega zibanja v taktu našega gibanja, sproščenega vratu, na stran obrnjenih uhljev in po oblizovanju okoli gobca. S tem dotikom smo ga tudi pripravili na nadaljnje dotike in ga motivirali za sodelovanje z nami.

4.1.1.2 Rakunji dotik

Max se je pozitivno odzval na rakunji dotik na nozdrvih, mirno je stal in se sprostil. Večinoma se mu je iz nosu po izvajanju iztekala tekočina, kar pomeni, da smo z našim dotikom sprožili čiščenje nosu. To je bil znak za učinkovitost našega dela. Poleg tega je bil Max zelo umirjen ob tem dotiku.

Po vsakem izvajanju rakunjega dotika smo na repu uporabili vedno še repni dotik (vrtenje repa). S kombinacijo teh dveh dotikov smo si pridobivali zaupanje konja, ga sproščali in zmanjševali napetost v hrbtnih mišicah. Max je med izvajanjem stal pri miru in se oblizoval. Rep je imel privzdignjen in ga nastavljal. To je bil za nas očiten znak, da mu dotik prija. Med vrtenjem repa je imel mišice sproščene in je stal pri miru.

Rakunji dotik smo izvajali tudi na glavi konja in sicer predvsem okoli oči, na ličnicah, na čelni in nosni kosti ter na bradi. Na ta način smo pridobivali njegovo zaupanje in ga umirili. Privadili smo ga na dotike na glavi in zmanjšali njegovo občutljivost pri uzdanju.

4.1.1.3 Ušesni dotik

Na uhlju je veliko akupunkturnih točk, ki jih z ušesnim dotikom aktiviramo. Blagodejno vpliva na celotno telo konja, lajša bolečino in pomirja. Max je mirno stal in pozorno spremljal dogajanje s široko odprtimi očmi. Njegovo dihanje se ob tem ni pospešilo, zato vemo, da ni bil prestrašen, vendar je bilo to zanj nekaj novega, neznanega, hkrati pa prijetnega občutka.

4.1.1.4 Dotik ležeči leopard

Dotik ležečega leoparda smo izvajali na naslednjih delih telesa: na vratu, hrbtu, nogah, prsnem in trebušnem delu. S tem dotikom smo konja poživeli in lajšali morebitne bolečine, skratka poskrbeli smo za njegovo dobro počutje. Na dotik se je odzval umirjeno, s sproščeno glavo in premikajočima se uhljema, kar je bil za nas znak njegove zadovoljnosti. Nadaljevali smo le z izvajanjem dotika ležeči leopard na nogah, saj je bilo dvigovanje zadnje desne noge problematično.

Slika 18: Narobe obrnjena dlaka na zadnji desni nogi (foto S. Škorjanc).

Na zadnji desni nogi, na katero je bil občutljiv, je imel potemnjen madež. Tam je tudi dlaka rastla v drugo smer običajne rasti (slika 18). Spremembe na dlaki so eden prvih znakov bolezni. V našem primeru je bila to potrditev, da Maxa očitno nekaj boli, da se nekaj neprijetnega dogaja z njegovo nogo, vsekakor pa ni navada, da ne dvigne lepo edino te noge. Zanimivo je, da je dlaka spreminjala smer v času našega poskusa. Včasih je bila smer dlake čisto razpršena, včasih pa je bila skoraj vsa dlaka obrnjena v pravi smeri rasti dlake.

4.1.2 Jahalni del poskusa

Pri Maxu smo lahko med jahalni delom poskusa spremljali, kako vplivajo dotiki po metodi TT na izboljšanje dvigovanja njegove zadnje desne noge. Pred vsakim jahanjem smo ga morali sčistiti. Sem spada tudi čiščenje kopit pred in po jahanju. Po jahanju Max ni imel problemov z dvigom problematične noge.

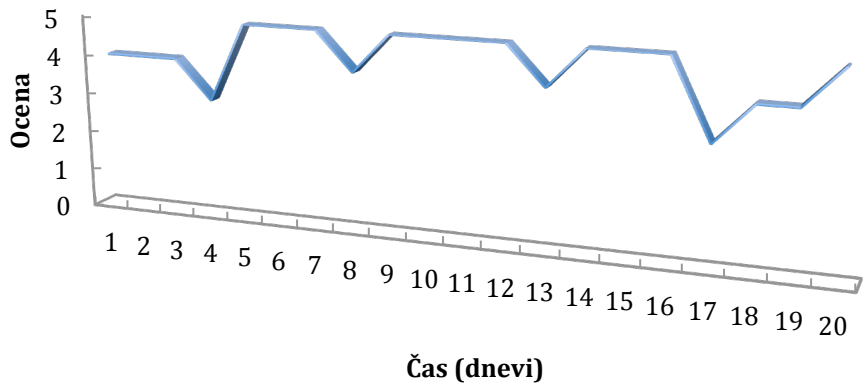

Slika 19: Odziv Maxa pri dvigovanju zadnje desne noge med čiščenjem kopit pred jahanjem.

Ocene na sliki 19 pomenijo: 5 – stal je na mestu, bil sproščen in sodeloval; 4 – ni bil sproščen in je sodeloval 3 - bil je nemiren, postopal, nogo dvignil, vendar za kratek čas; 2 - nervozno postopal, ušesa nazaj, grizel v zrak; 1- nakazovanje brce ali ugriza, ušesa nazaj, cviljenje. Slika 19, prikazuje kako se je Max obnašal pri dvigovanju svoje zadnje desne noge. Nikoli se ni tako uprl, da mu kopit ne bi mogli sčistiti ali da bi koga želel poškodovati. Sklepamo, da je vzrok problemov pri dvigu te noge bolečina. Kajti po izvajanju dotikov po metodi TT se je problem znatno zmanjšal. Max je lažje dvignil nogo in pri tem ostal miren že pri šestem dnevu jahanja. Samo dvakrat smo ga ocenili z oceno tri, ko se nam je odmikal in ni želel dvigniti noge. V teh dveh primerih smo ga umirili z nežnim dotikom ležečega leoparda po stegnu in dotikom ahilove tetive. Sprememba je bila vidna takoj, saj je nato brez problema dvignil nogo.

Na začetku smo ga šestkrat lonžirali, le za par minut. V levo stran je bil poslušen, natančen in skoncentriran. Opazili smo, da je bil v desno stran hiter in nervozen, vendar je sodeloval. Že tretjič na lonži je postal mirnejši tudi v desno stran. Po petem lonžiranju smo s tem prenehali. Maxa namreč nismo hoteli preobremenjevati, saj je tako kot ostali šolski konji veliko delal z novimi jahači v času poletnih počitnic. Lonžiranje je bilo za nas pomembno le za ogrevanje in zato, da smo ugotovili, katera smer konju bolj ustreza. Izvajanje vaj in jahanje z obročem smo pričeli z Maxu v njegovi ljubši smeri, to je levi, saj je tako lahko bil bolj skoncentriran, umirjen in posledično bolj učljiv.

Po jahanju smo konje stuširali in jih za nagrado peljali na pašo. Max je bil lepo vodljiv in ubogljiv. Po paši smo ga peljali tudi v sprehajalno napravo. Pri prvih treh poskusih smo si pomagali s hrano (šopom trave). Dosegli smo, da je šel umirjeno v sprehajalno napravo, kasneje tudi brez priboljškov. V sprehajalno napravo smo ga peljali le 7 krat, saj nismo imeli nobenih problemov več in ni bilo več smiselno preizkušanje.

4.1.2.1 Delo s talnimi oznakami

Konja smo najprej seznanili z vajo – hoja po labirintu, ki smo ga sestavili iz kavalet (slika 14). Z labirintom smo ga seznanili tako, da smo hodili najprej pred konjem, nato ob njem in ga usmerjali z bičem kot podaljškom roke, če je bilo to potrebno. Slalom je bil zanj še lažji kot labirint. Tudi s slalomom smo ga najprej seznanili (po istem postopku). Petič smo poskusili z Maxom skozi labirint in slalom jahati. Ni bilo problemov, umirjeno in natančno ju je prehodil. Slalom smo tudi prekasali. Zelo hitro se je učil.

4.1.2.2 Jahanje z obročem

Že prvi dan smo začeli jahati z obročem. Konji ga še niso poznali, zato smo na začetku uporabljali še vajeti. Max je že tretji dan popolnoma sprejel obroč in se odzval nanj kot na vajeti. Lindel (uzda brez brzde) smo pričeli uporabljati pri četrtem jahanju. Na lindel se je odzival kot pri navadni uzdi, zato smo uporabili kar tega, saj je bolj prijetno jahanje za konja kot z brzdo. Konj se sprosti in iztegne vrat, kar je bilo za Maxa primerno, saj je zelo občutljiv na usta in je rad glavo sklanjal naprej (si podaljševal vajeti).

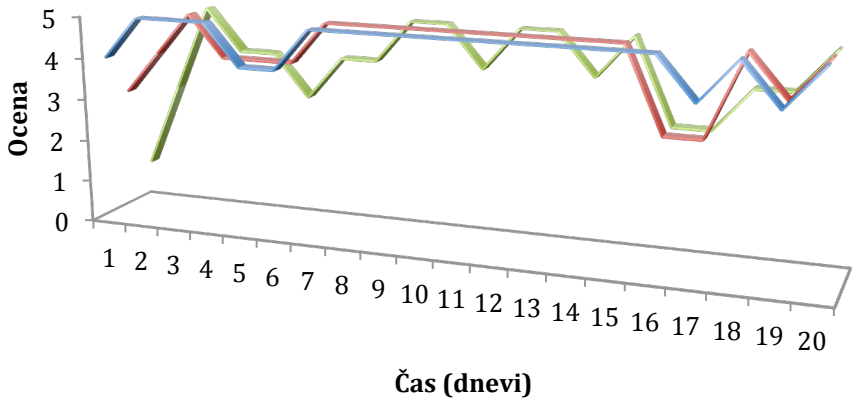

Slika 20: Jahanje Maxa z obročem v hodu (modra), kasu (rdeča) in galopu (zelena).

Pri Maxu je bil pri jahanju problem le galop, ki je bil prehiter, Max pa nervozen. Naš cilj je bil jahati umirjen delovni galop. V hodu, kot prikazuje sliki 20, je bil Max zelo poslušen in je sodeloval z nami. Pri jahanju v kasu je potreboval en dan, da se je privadil na obroč. Vse nadaljnje dni je bil lepo vodljiv in umirjen v kasu. Prvič ko smo jahali galop z obročem, ni vedel kaj želimo od njega. Že pri tretjem jahanju je razumel način našega komuniciranja z njim preko obroča in z nami uspešno sodeloval. V galopu se je vidno umiril. Le 7., 16. in 17. dan je bil nestrpen in je hitel. Kasal je zelo hitro in zagalopiral, ne da bi ga mi pognali. V teh treh dneh je bil naš edini cilj, da ga pripravimo do umirjene hoje in kasa. To smo dosegli z vajami, v katerih je moral razmišljati, kaj delamo (labirint, slalom), neprestano smo menjali smer gibanja in se ustavljali pred steno.

4.2 CARAT

Pri Caratu smo se odločili, da bomo uporabili naslednje dotike:

- Dotik ležeči leopard povsod po telesu (vrat, prsni koš, hrbet in trebušni del). Z njim bi odpravili morebitne bolečine, sprostili napete mišice in umirili konja.
- Dotik tarantela smo želeli uporabljati po hrbtu in vratu zato, ker pozitivno vpliva na čustveno odzivanje konja, poleg tega pa konja pomirja, če dotik izvajamo počasi.
- Rakunji dotik na gobcu smo želeli uporabiti, ker je na gobcu ogromno živcev, ki so povezani s čustvenim zaznavanjem. Predvidevali smo, da bo ta dotik pozitivno vplival na Caratov strah, zaupanje do človeka in samozaupanje. Pričakovali smo tudi zmanjšanje potrebe po grizenju ograje ali nakazovanju ugrizov ljudi.
- Ušesni dotik za umirjanje Carata.
- Dotik pitonji dvig, s katerim bi izboljšali prekrvavitev v nogah in s tem njegovo zavedanje za njih. Bolj kontrolirano bi dvigoval noge in se manj spotikal.

4.2.1 Reakcija na posamezen dotik po metodi TT

Caratu dotiki prva dva dni sploh niso bili všeč, izmikal se je in nam nakazoval ugriz. Dajal nam je vtis, da ne razume, zakaj smo v njegovem boksu in kaj želimo od njega. Tretji dan je pričel počasi sprejemati dotike. Poleg dotikov, omenjenih v preglednici 2, smo uporabili še dotik tarantela, ahilova tetiva, pitonji dvig in ustni dotik. Izvajali smo jih manj kot 10 krat, ker konju niso ugajali.

Iz preglednice 2 vidimo, da smo prvi dan pričeli izvajati rakunji dotik na gobcu in dotik ležeči leopard po vratu, hrbtu, prsih in trebuhu. Dotike je popolnoma sprejel šele tretji dan. Največkrat smo uporabili dotik ležeči leopard po telesu, ob katerem se je zelo rad sprostil in se umiril. Pomembno je bilo, da smo uporabili velikokrat tudi rakunji dotik na gobcu, s katerim bi lahko odpravili oz. izboljšali vedenjske vzorce Carata. Rakunji dotik na nogah

je edini dotik, ki ga je sprejel pri prvem izvajanju. Vendar smo ga nanj pripravili postopoma. Na nogah smo najprej pričeli delati z dotikom pitonji dvig. Carat ni maral dotikov na zadnjih nogah, to nam je jasno pokazal z grožnjo z brco in uhljema obrnjenima nazaj, tesno ob vrat. Izvajali smo ga le trikrat, ker ga ni sprejel. Najprej smo izvajali krogec in četrt s krtačo na nogah, saj je bil krtače vajen. Postopoma smo pričeli uporabljati še roko in 5. dan smo pričeli z izvajanjem rakunjega dotika na nogah. V nadaljevanju smo uporabljali ta dotik do 26. dne. S 23. dnem smo vzporedno uporabljali tudi dotik ležeči leopard. Od 26. dne naprej smo na nogah uporabljali le še dotik ležeči leopard. Ta dotik je bolj oseben, ker se konja dotikamo z večjo površino dlani kot pri rakunjem dotiku. Popolnoma ga je sprejel v roku treh dni po prvem izvajanju (26. dan). Caratu pa je sicer najbolj ugajal ušesni dotik. To nam je pokazal s popolnoma sproščeno glavo in vratom ter nepremičnostjo.

Preglednica 2: Sprejemanje dotikov in njihov čas izvajanja

Dotiki po metodi TT	Skupno število dni izvajanja dotikov	Prvi dan izvajanja dotika	Ocena prvega sprejemanja dotika	Dan popolnega sprejemanja dotika	Povprečna ocena sprejemanja dotika
Rakun na gobcu	37	1	2	12 (**8)	4,14
Rakun na nogah	14	5	5	5	4,36
Ležeči leopard po telesu*	46	1	3	3	4,74
Ležeči leopard na nogah	12	23	3	26 (**3)	4,3
Ušesni dotik	19	17	3	19 (**2)	4,79

- po vratu, hrbtu, trebuhu in prsih. ** popolno sprejemanje dotika pri X izvajanju – npr. ušesni dotik je popolnoma sprejel na 19 dan, že po drugem izvajanju.

Ena od Caratovih težav je bila tudi ta, da je bil izredno prestrašen, ni kazal naklonjenosti ter zaupanja ljudem in ni bil eden tistih konj, ki si je želel bližine človeka ali njegovih dotikov.

Slika 21: Carat med spanjem (foto S. Škorjanc)

Slika 22: Carat spi v naročju (foto S. Škorjanc)

Skozi naše delo z njim in čas, ki smo mu ga posvetili, nam je z njim uspelo vzpostaviti zaupljiv odnos. Eno od najizrazitejših in najmočnejših izkušenj smo v tem smislu doživeli v petem tednu. Takrat smo vstopili v boks in se počasi približali Caratu, ki je že ležal. Začeli smo mu izvajati rakunji dotik okoli oči, na ličnicah in na čelu. Med izvajanjem dotikov na glavi je Carat v našem naročju trdno zaspal. To dokazujeta sliki 21 in 22. S tem

je Carat še dodatno potrdil učinkovitost metode TT. Konj je namreč v ležečem položaju najbolj ranljiv in ne bo nikoli zaspal ob nekom, ki mu ne zaupa, sploh ne v najtrši obliki spanca.

4.2.1.1 Rakunji dotik na gobcu

Izvajali smo ga predvsem za dvig samozavesti in občutek udobja ob in s človekom. To smo dosegli, kar je bilo opazno pri vsakem dogodku. Predpostavljali smo tudi, da se bo zaradi izvajanja rakunjega dotika na gobcu zmanjšalo grizenje ograje in drugih predmetov. To obnašanje se je zmanjšalo, vendar ni popolnoma izginilo.

4.2.1.2 Rakunji dotik na nogah

Glavni cilj, ki smo ga s tem dotikom želeli doseči je bil, da preneha s spotikanjem in bolj zavestno dviguje noge. Hkrati pa smo zmanjšali njegovo občutljivost na dotik na nogah. Rakunji dotik mu je bil všeč, kar je pokazal tako, da je bil popolnoma umirjen in je celo prenehal jesti v času izvajanja.

4.2.1.3 Dotik ležeči leopard po telesu

Dotik ležeči leopard smo izvajali, da je bil bolj umirjen, samozavesten, da bi odpravili morebitne bolečine v hrbtnem, vratnem in trebušnem delu. Med izvajanjem je stal na miru in nas vsake toliko časa pogledal kaj počnemo, takoj za tem pa spet sprostil vrat.

4.2.1.4 Ušesni dotik

Z ušesnim dotikom smo Carata popolnoma umiri in sprostili. Povesil je glavo skoraj do tal, uhlja sta bila sproščena, njegovo dihanje je bilo enakomerno in umirjeno.

4.2.2 Jahalni del poskusa

Carata trikrat nismo mogli jahati, ker je bil preveč zaseden v šoli jahanja. Prvi problemi pri njem so se kazali že med pripravo konja za jahanje – grizenje ograje, vrvi ali nakazovanja grizenja proti jahaču. Po izvajanju dotikov se je zmanjšala pogostost pojavljanja teh motenj.

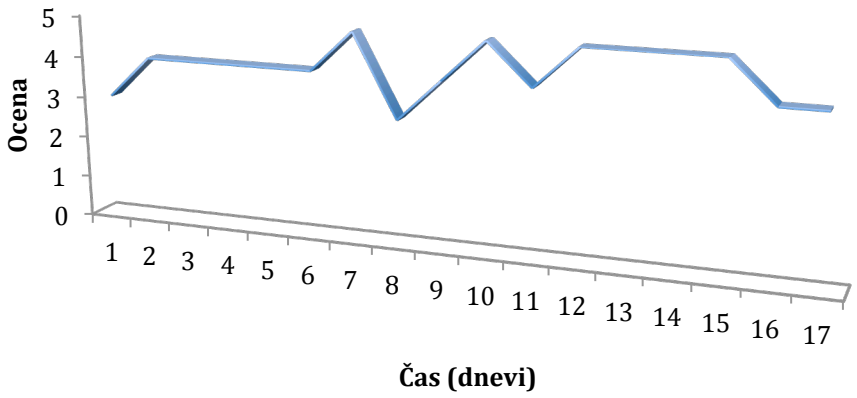

Slika 23: Obnašanje med čiščenjem.

Pomen ocen na sliki 23: 5 – niti enkrat ni ugriznil česarkoli; 4 – je grizel in prenehal, ko smo ga opozorili, 3 – vedno znova pričel gristi, kljub našim opozorilom, 2 – ne preneha z grizenjem, 1- nevarno in agresivno grizenje proti človeku.

Carat je zaradi dolgčasa in nestrpnosti grizel ograjo. Včasih je ugriz nakazal proti jahaču, ker mu ni bil všeč pristop jahača (obramba) ali pa iz dolgčasa. Slika 23 prikazuje, da se je stanje rahlo poboljšalo, vendar ne odstranilo. Le pred osmim jahanjem se je stanje poslabšalo. Nikoli, tudi prej ne, ni bilo to obnašanje agresivno in napadalno.

Na lonži je najprej poskušal uveljaviti svojo smer in tempo koraka. To nismo dopustili, on je prenehal s tem in postal poslušen. Opazili smo, da je leva smer jahanja zanj bolj stresna. To smo opazili tudi pri jahanju, ko smo jahali v desno se ograje ni bal, ko smo jahali v levo smer, se pa ograji ni upal približati.

Sprva nas je na paši dvakrat preizkusil, kako odločni smo in kje so njegove meje. To smo mu jasno pokazali tako, da smo ga v primeru njegove neposlušnosti pri vodenju do pašnika odpeljali nazaj do hlevu. Za tem smo vodenje do pašnika ponovili in Carat je postal

poslušen in osredotočen na nas. Od tretje paše naprej se je zgodilo samo še enkrat, da je želel uveljaviti svojo voljo in bil neposlušen. Kaznovali smo ga s prenehanjem paše.

4.2.2.1 Delo s talnimi ovirami

Skozi labirint in slalom je šel že od prvič dalje lepo skozi. Sodeloval je in nas spremljal. Pri petem jahanju smo talne ovire prvič prejahali. Nikol ni imel problemov s temi vajami. Žal nismo imeli časa in prostora, da bi lahko postavili še druge vrste talnih ovir. Zanj bi bilo to zelo učinkovito, saj je vidno rad sodeloval, hkrati pa bi lahko z določenimi vajami premagali njegov strah pred neznanimi predmeti, premičnimi stvarmi in hoji po neznani podlagi.

4.2.2.2 Jahanje z obročem

Carat je potreboval dalj časa kot Max, da je postal odziven na obroč. Carat je konj, ki vedno znova preizkuša, kje so meje in kaj vse si lahko dovoli.

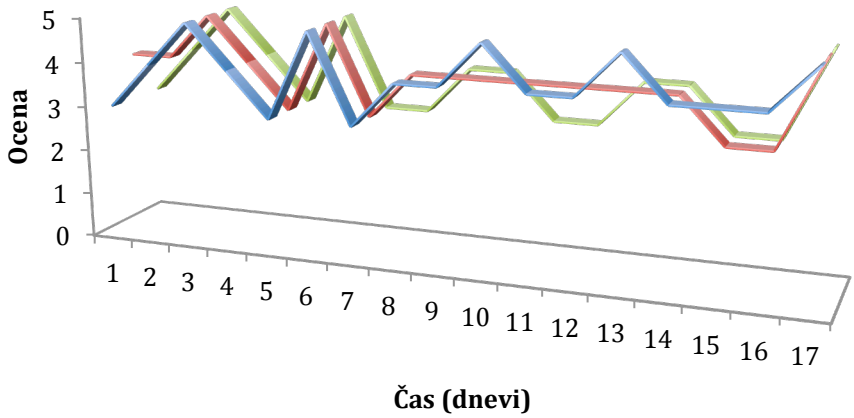

Slika 24: Jahanje z obročem hod: (modra), kas (rdeča) in galop (zelena)

Slika 24 prikazuje, da je bil Caratov odziv na obroč do sedmega jahanja enak v vseh treh hodih in zelo neenakomeren. Po sedmem dnevu je viden vzorec, ki prikazuje, da je bil najbolj odziven in poslušen v hodu. Najbolj konstanten, povprečno poslušen in odziven je bil v kasu. V galopu pa je imel približno vzporedna nihanja kot pri hodu od 7 do 13 dne jahanja, le da je bil v galopu bolj neposlušen in neodziven.

Slika 25: Jahanje Carata samo z obročem (foto F. Medved)

Carat nas je presenetil s svojo poslušnostjo, odzivnostjo na obroč in umirjenim jahanjem, ko smo ga jahali brez sedla in uzde (slika 25). Z nami je sodeloval in niti enkrat ni naredil česarkoli, da bi nas lahko ogrožal. Tu lahko tudi prepoznamo njegovo inteligentnost, kajti v času jahanja brez sedla in uzde je bil konj brez problemov in nezaželenih vedenjskih vzorcev. Če bi se nas želel otresti, bi to storil z lahkoto, tako pa je bil poslušen, zbran in zelo vodljiv. Kadar je na Caratu sedel negotov ali pa sproščen otrok, nikoli ni poskušal skočiti. Sklepamo, da je vrgel iz sedla samo jahače, ki so dajali narobe povelja ali pa takrat, ko je bil že naveličan enega in istega kroga ter tempa hoje.

4.3 PICASSO

Za Picassa smo prvotno izbrali naslednje dotike:

- Dotik tarantelo, da bi ga poživeli s hitrim izvajanjem.
- Ležeči leopard kombiniran z rakunjim dotikom na nogah, da spodbudimo prekrvavitev, njegovo željo po gibanju ter ublažimo morebitno bolečino.
- Dotik ahilovo tetivo za sproščanje.

Dotike, ki smo jih uporabljali najpogosteje, smo zapisali v preglednici 3. Z izvajanjem dotika ahilova tetiva, rakunjega dotika na nozdrvih in ustnega dotika smo prenehali, ker jih Picasso ni sprejel.

4.3.1 Reakcija na posamezen dotik po metodi TT

Iz preglednice 3 je razvidno, da smo prvi dan začeli z dotikom tarantela in dotikom ležeči leopard na nogah, ki smo ga tudi najpogosteje izvajali. Med vsemi dotiki je Picasso potreboval največ časa za sprejem dotika ležeči leopard na prsih in sicer 6 dni. Kakršenkoli dotik na prsih je bil zanj neprijeten, kar nam je pokazal s položajem uhljev in grožnjo z ugrizi. Ta dotik mu je bil najmanj všeč in tudi njegova povprečna ocena sprejemanja dotika je najnižja v primerjavi z ostalimi ocenami, a je kljub vsemu z vrednostjo 4,38 zelo dobra. Najbolj všeč mu je bil repni dotik z oceno 4,87, vendar so mu vsi ostali dotiki tudi zelo prijali. Kar polovico najpogosteje uporabljenih dotikov je sprejel pri prvem izvajanju.

Preglednica 3: Sprejemanje dotikov in njihov čas izvajanja

Dotiki	Skupno število dni izvajanja dotikov	Prvi dan izvajanja dotika	Ocena prvega sprejemanja dotika	Dan popolnega sprejemanja dotika	Povprečna ocena sprejemanja dotika
Tarantela	16	1	5	1	4,69
Rakun na obrazu	34	3	5	3	4,74
Ležeči leopard na nogah	45	1	5	1	4,84
Ležeči leopard po vratu, hrbtu	35	3	4	9(*4)	4,71
Ležeči leopard po prsih	21	3	1	16(*6)	4,38
Repni dotik	23	14	5	14	4,87
Ušesni dotik	16	14	4	16(*3)	4,81
Hobotnični dotik	20	15	3	16	4,71

*popolno sprejemanje dotika pri X izvajanju – npr. ušesni dotik je popolnoma sprejel na 16 dan, že po tretjem izvajanju.

Picasso je bil med dotiki zelo miren in odziven. Velikokrat je sodeloval na način, da nam je pokazal mesto, kjer je želel, da izvajamo dotike. Dal nam je vedeti, če smo prenežni ali pa pregrobi. Če mu kaj ni bilo všeč, je grizel proti nam.

4.3.1.1 Dotik tarantela

S tem dotikom smo ga želeli poživeti, kar nam je uspelo, saj je vzdignil glavo iz sproščenega položaja in pozorno spremljal dogajanje.

4.3.1.2 Rakunji dotik na obrazu

Z rakunjim dotikom na obrazu smo si želeli pridobiti njegovo zaupanje. Da nam je to uspelo, smo izvedeli že šesti dan, ko smo izvajali dotike v njegovem boksu in se je med izvajanjem ulegel na tla. Nadaljevali smo z izvajanjem rakunjega dotika na glavi in on je položil glavo na tla, iztegnil noge in zaspal.

4.3.1.3 Dotik ležeči leopard na nogah, prsih, vratu in hrbtu

Dotik ležeči leopard smo uporabili na različnih predelih. Na prsih je bil zelo občutljiv in smo uporabljali zelo nizek pritisk. Želeli smo olajšati morebitno bolečino in pospešiti prekrvavitev. Picasso je bil zelo dovzeten za dotik ležeči leopard, saj nam je nakazoval, kje želi, da nadaljujemo z izvajanjem. Večkrat nas je gledal in globoko vzdihnil, kar je za nas pomenilo, da mu dotik prija.

4.3.1.4 Repni dotik

Z izvajanjem tega dotika smo želeli sprostiti morebitne mišice. Ob tem dotiku je imel sproščen vrat, se oblizoval in imel rep popolnoma sproščen.

4.3.1.5 Ušesni dotik

Ušesni dotik se med drugim uporablja tudi za okrevanje od utrujenosti, zato smo ga uporabili pri Picassu. Vedno, razen pri tretjem izvajanju je spustil glavo tako nizko, da smo lažje izvajali dotik, kar je znak sprejemanja in potrebe po tem dotiku.

4.3.1.6 Hobotnični dotik

S tem dotikom smo želeli okrepiti pretok krvi v nogah in občutek zavedanja nog. Picasso je po izvajanju tega dotika včasih pričel udarjat z nogo ob tla. Občutek, ki ga je zaznal, je bil zanj nov in prijeten, saj nas ni opozoril s položajem uhljev ali pri naslednjem izvajanju z nakazovanjem ugriza. Dotik smo izvajali tudi pred vsakim jahanjem v jahalnici.

4.3.2 Jahalni del poskusa

Pri Picassu smo jahalni del poskusa izvajali le 16 - krat, ker je bil preveč zaposlen in utrujen, enkrat pa zaradi prigode v jahalnici preveč vznemirjen. Med čiščenjem je bil Picasso vedno miren, lahko bi rekli celo pasiven. Med sedlanjem je večkrat začel gristi predse, ko smo nanj dajali sedlo in zapenjali sedelni pas. Takrat smo za trenutek prenehali s sedlanjem in izvajali dotik ležeči leopard na mestu, kjer poteka sedelni pas. Picasso se je počasi umiril, nato smo mirno in počasi zapeli sedelni pas. Na lonži je bil poslušen, le za prehod v galop je potreboval malo več časa. Nismo opazili razlike v gibanju in zaznavanju okolice v levo ali desno stran. Na prvih treh pašah je Picasso bil samosvoj in neposlušen, vztrajali smo, dokler ni postal poslušen. Na četrti paši nas nikakor ni poslušal, zato smo za kazen s pašo prenehali. Naslednje paše so potekale brez neposlušnosti.

4.3.2.1 Delo s talnimi oznakami

Z labirintom in slalomom ni imel težav. Izgledalo je, da se je hitro naveličal vaj, čeprav smo labirint postavljali na različne načine.

4.3.2.2 Jahanje z obročem

Picasso je bil zelo počasen in nezainteresiran za delo z jahačem, zato je bil naš največji izziv. Želeli smo, da se mu vrne energija in veselje do dela z ljudmi. Picasso je zelo odziven na bič. Že samo to, da smo ga imeli v roki, je bilo dovolj, da je postal bolj poslušen, odziven in živahen. Po petih jahanjih ni več zadostovalo, da smo imeli bič samo v rokah. Picasso je namreč ugotovil, da ga ne uporabljamo in postopoma postajal neposlušen. Zato smo ga s pravilno uporabo biča (podaljšek roke) spodbudili k želenemu sodelovanju.

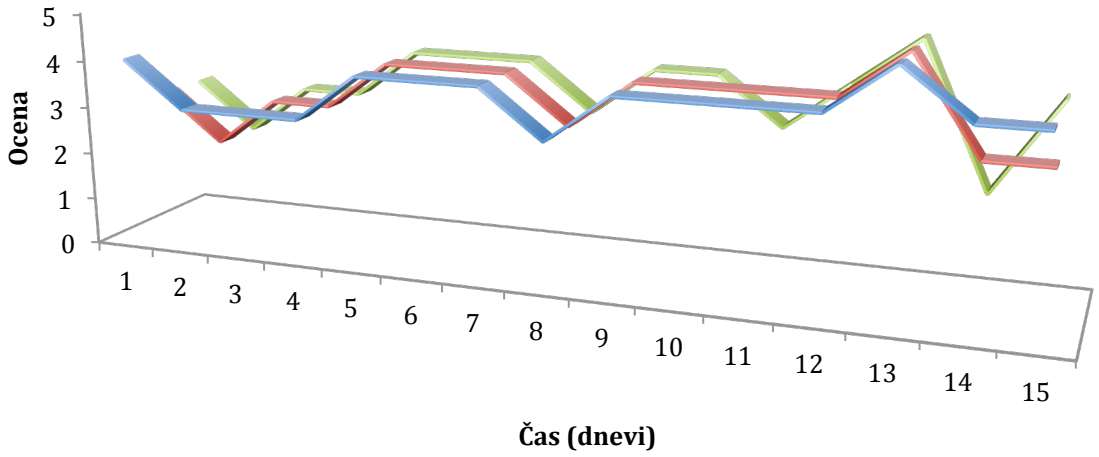

Slika 26: Jahanje z obročem v hodu (modra), kasu (rdeča) in galopu (zelena)

Picasso je potreboval največ časa, da je postal odziven na obroč. Slika 26 prikazuje, da se je v vseh hodih odzival skoraj vedno enako. Najmanj odziven in poslušen je bil v galopu. Pri 13. jahanju smo bili v zunanji maneži, ko je bil edinkrat tako dober in poslušen, da nismo imeli nobenih pripomb. Že takoj pri naslednjem jahanju je bil v galopu zelo naporen, neposlušen in nezainteresiran, kakor tudi pri drugem jahanju.

Slika 27: Jahanje Picassa le z obročem (foto F. Medved)

Slika 27 prikazuje jahanje brez sedla. Tudi takrat smo si pomagali z bičem. Pri Picassu nam cilj, da ga poživimo in prepričamo, da je sodelovanje s človekom prijetno, ni najbolje uspelo. Izboljšanje je bilo vidno, vendar smo potrebovali ogromno volje, potrpežljivosti, vztrajnosti, moči in kondicije. V šoli jahanja se njegov način ni spremenil. Še vedno imajo otroci probleme, saj se že v kasu neprestano ustavlja.

5 RAZPRAVA IN SKLEPI

5.1 RAZPRAVA

Najprej smo se naučili principe metode TT in način izvajanja dotikov po metodi TT ter opazovali, kako se konji odzivajo nanje in kaj nam s tem sporočajo. Zastavili smo si cilje za posameznega šolskega konja, izbrali ustrezne dotike po metodi TT za vsakega od njih in si sestavili načrt poskusa.

V prvih dneh smo želeli le to, da nas konji sprejmejo in se prepustijo dotikom po metodi TT. Dotike smo nato prilagodili na različne vsakodnevne potrebe posameznega konja, vendar smo pri tem vedno imeli v mislih tudi naše cilje. Med jahanjem smo se posvečali še drugima dvema področjema metode TT – jahanje z obročem in vaje s talnimi ovirami. Med jahanjem smo lahko opazovali tudi izboljšanje vedenjskih vzorcev konjev, ki smo jih želeli doseči.

O sami učinkovitosti metode TT je bilo narejenih že veliko raziskav. Nismo pa zasledili, da bi bila raziskava narejena na šolskih konjih. S šolskimi konji v poletnem času na dan dela še najmanj 5 ljudi (dva hlevarja, učiteljica jahanja in najmanj 2 jahača), ki s konji ne ravnajo po metodi TT. Nas je zanimalo predvsem to, ali bomo lahko dosegli rezultate in izboljšali konjevo počutje, kljub temu da smo si izbrali šolske konje in nanje nismo imeli popolnega vpliva, ampak je šola jahanja potekala vzporedno z našim delom.

Max je vsakemu človeku, ki je šel preblizu njegovega boksa ali ga ogovarjal, grozil z ugrizom. Ko smo prvič stopili v njegov boks, je šel na drugo stran boksa in nam s položajem uhljev dal jasno vedeti, da smo nezaželeni. Mi smo mirno stali in čakali, dokler ga ni premagala radovednost in je prišel do nas. Dotike po metodi TT smo sprva uporabljali s pogostejšimi kratkimi prekinitvami in z zelo nežnim pritiskom. Max je bil nezaupljiv in je potreboval čas in prostor, kamor se je lahko umaknil, če smo bili preveč vsiljivi v njegovem osebnem prostoru. Tudi Bayley (2004) opozarja, kako pomembno je, da ima konj svobodno voljo, ki jo moramo upoštevati in doseči, da sam od sebe sodeluje z nami. Ko se je odmaknil, smo ga pustili in zelo hitro (manj kot minuto) se je vrnil k nam, da smo lahko nadaljevali z izvajanjem dotikov po metodi TT. Max se je nato ob izvajanju dotikov zelo sprostil in prepustil, za to je potreboval največ 4 dni. Maxu smo vsekakor vse problematične vedenjske vzorce vsaj malo izboljšali, nekatere pa popolnoma odstranili za kratek čas (dvigovanje zadnje noge, nemiren hod v sprehajalno napravo in vznemirjenost pri uzdanju). Pozitivne spremembe je opazila tudi učiteljica jahanja tekom poskusa. Opazovali smo šolo jahanja in zaznali boljšo odzivnost v galopu. Humar (2005) opozarja na to, da morajo biti vsi dejavniki konj-učenec-trener med seboj enotni, da vsi trije razumejo konjski jezik na enak način. To v našem primeru ni bilo izpolnjeno in je v klasični šoli jahanja tudi težko izvedljivo.

Carat je bil nezaupljiv in prestrašen, hkrati pa samosvoj in je vedno znova preizkušal, kje so meje zanj. Dotike, ki smo jih uporabili po metodi TT, je previdno spremljal in se ob njih hitro sprostil, z izjemo rakunjega dotika, za katerega sprejetje je potreboval kar 8 dni. Opazili smo, da je Carat zmanjšal nezaželene vedenjske vzorce, kot so grizenje, spotikanje, prestrašenost in delanje »mačkov«. Štuhec (1997) trdi, da omejitev gibanja povzroči tudi pojav anomalij v obnašanju. To je za Carata zelo verjetno, saj je nastalo veliko manj konfliktov v času poletja, ko je bil obiskanost šole jahanja večja in se je zato tudi več gibal. En dan je med čiščenjem in sedlanjem Carata po dvorišču vozil traktor. Carat se je vznemiril in pričel nervozno, prestrašeno postopati. Takoj smo začeli z izvajanjem dotika ležeči leopard po vratu in nadaljevali do repa. Carat se je umiril in pri naslednjem srečanju s traktorjem (čez 5 min) je imel le široko odprte oči in vzdignjeno glavo – reakcija je bila vidno manj intenzivna. Učiteljica nam je Carata pohvalila v smislu, da je bil priden in da se ne spominja, kdaj se je v obdobju našega dela z njim nazadnje želel znebiti jahača. Pripomnila pa je tudi, da je verjetno tako priden med jahanjem zaradi intenzivnega dela v šoli jahanja. Jahač iz šole jahanja pa nam je zaupal, da je opazil spremembo v samozavesti Carata, ki se ni več bal samokolnice v kotu jahalnice in da je bil bolj vodljiv kot običajno.

Pri Picassu smo želeli doseči, da bi z nami sodeloval z veseljem in živahnostjo. Med dotiki je vidno užival, se popolnoma sprostil in tudi zaspal. Med jahanjem smo opazili minimalno razliko v njegovi volji in živahnosti. Ta je nihala, ni se konstanto slabšala ali boljšala. Trener Matjaž Čik je že v prvem tednu opazil razliko pri Picassu in ga tudi kasneje večkrat pohvalil, da je bil z razliko od prej bolj živ in energičen med treningom v preskakovanju ovir. Učiteljica jahanja je zanj menila, da je len in zdolgočasen, da ne vidi napredka. Med opazovanjem šole jahanja smo opazili, da je Picasso postal bolj poslušen (npr. ni se kar ustavil, medtem ko ga je jahač priganjal v kas), vendar nismo dobili občutka, da se pri tem dobro počuti.

Vsi trije konji so bili na začetku zadržani in nezaupljivi. Že po treh dneh so se nam prepustili. Dan za dnem so se vedno bolj sprostili in nam vedno bolj zaupali, kakor opisuje učinke metode TT tudi Tellington – Jones in sod. (2008). Konji so nam dali jasno vedeti, da si želijo dotikov po metodi TT in to z različni znaki, kot so hrzanje, zamahovanje z glavo ob našem prihodu, nakazovanje mest, kjer želijo, da jih izvajamo ipd. Ko smo prišli na dvorišče, so nas že pričakovali. Dva od treh konjev sta med izvajanjem zaspala v najtrši obliki spanca in nam s tem izkazala njuno popolno zaupanje. Aguilar (2012) opisuje kako se konji v čredi medsebojno varujejo, nikoli ne spijo vsi hkrati, saj je to lahko zanje napaka, ki jih lahko ogrozi njihovo življenje.

Glede na to, da smo izvajali metodo TT na šolskih konjih, ki se vsakodnevno soočajo z neznanjem začetnih jahačev, so bili rezultati presenetljivo dobri. V šoli jahanja se tečajniki menjajo in posledično je tudi način dela drugačen. To pa pripelje do tega, da se začenjajo problemi tako na fizični kot psihični ravni konja. Z metodo TT smo ublažili omenjene probleme, vendar jih dolgoročno nismo čisto odpravili, saj so s konji delali še vedno drugi

ljudje in to na drugačen način. Metoda TT ni metoda, ki jo lahko izvajali le enkrat in s tem dosegli bistvene spremembe. Gre za filozofijo konstantno korektnega odnosa med človekom in konjem, za komunikacijo med njima, za dotike s sporočilno vrednostjo med njima, za spoštovanje in za medsebojno zaupanje. Tako tudi pravi Tellington-Jones (2008) že v sami definiciji metode: »...Povečala se je učinkovitost konjevega dela in vzpostavila pristna vez med človekom in konjem.« Uspelo nam je doseči svoje cilje, ublažili smo vse vedenjske motnje pri vseh konjih, nismo pa vseh odstranili. Konji so kazali zmanjšanje svojih vedenjskih motenj tudi v času naše odsotnosti, pa čeprav so imeli drugi ljudje do njih drugačen pristop.

Vsem šolskim konjem bi močno olajšali življenje in nam delo z njimi, če bi začetne jahače bolje pripravili na prvo jahalno uro že na tleh. Zanje bi bilo pomembno, da se naučijo komunicirati s konjem, vzpostavijo prvi odnos z njim na tleh, da dobijo samozaupanje in gredo v sedlo šele za tem. Ravno to trdi tudi Bayley (2004), ki pravi, da je pot do uspeha veliko lažja, če vzpostavimo pristen in zaupljiv odnos s konjem najprej na tleh.

5.2 SKLEPI

Med izvajanjem terapije po metodi TT v trajanju 50 dni smo prišli do naslednjih sklepov:

- Na začetku terapije so imeli vsi trije šolski konji moteče vedenjske vzorce.
- V enem do osmih dneh so konji sprejeli uporabljene dotike po metodi TT. Med terapijo so se sprostili, umirili in nakazovali, na katerih mestih jim dotiki najbolj prijajo.
- Metoda TT nam pomaga vzpostaviti pristen in zaupljiv odnos s konjem. Konji so nam v teku 50 - ih dneh večkrat dokazali svoje zaupanje.
- Cilji terapije po metodi TT so bili večinoma doseženi. Pojavnost nezaželenih vedenjskih vzorcev se je zmanjšala, v nekaterih primerih za določen čas celo popolnoma prenehala.
- Učinki terapije po metodi TT bi bili veliko bolj izraziti in dolgoročni, če bi vsi ljudje, ki so imeli stik s šolskimi konji, ravnali po principu metode TT.
- Z rutinsko uvedbo metode TT pri delu s konji bi izboljšali komunikacijo med človekom in konjem, s čimer bi zmanjšali možnost poškodb tako pri ljudeh kot pri konjih in povečali zmogljivost konj (več ur dela na dan in daljša doba uporabe).

6 POVZETEK

Konji so živa bitja, s katerimi bi morali ljudje delati v skladu z etološkimi potrebami konja. To pomeni, da morajo ljudje, ki se s konji ukvarjajo na kakršenkoli način, vedeti, kakšne so etološke in fiziološke potrebe konja, v kakšnem okolju se počutijo dobro, kako komunicirajo, kako se obnašajo ob bolečini, kakšna je evolucija konja itd. Na žalost pa velikokrat temu ni tako. Mnogokrat ljudje škodijo konju nezavedno, ravno zaradi pomanjkanja znanja.

V kar 99% primerov je jahač kriv za vse napake konja, padce s konja in ne-napredovanje ali celo poslabšanje pri jahanju. Navadno so razlogi v pomanjkanju jahačevega znanja, samozaupanja in empatije. Pri konjih ne gre za probleme, ki bi jih naj le-ti imeli. Gre za odnos med človekom in konjem. Konj, s katerim bomo pravilno in dosledno delali, nas bo sprejel in spoštoval, takrat bo tudi naredil vse, kar bomo od njega želeli. Lahkotnost, občutek in izbira pravega trenutka so pri jahanju nujni.

Poskus smo izvajali v konjeniškem klubu Velenje na treh šolskih konjih. Ti imajo opravka z začetniki, ki še nimajo kakršnih koli izkušenj s konji. Konji postanejo zmedeni, saj neizkušeni jahači nemalokrat hkrati uporabljajo povelje vajeti za ustavljanje, povelje nog za priganjanje, hkrati pa s poveljem teže konju le rušijo ravnotežje. Sčasoma zato razvijejo različne nezaželene oblike vedenja. Te smo poskušali omiliti ali pa odpraviti s pomočjo metode TT Linde Tellington-Jones. Poskus je trajal 50 dni. Vsak dan smo na njih izvajali določene dotike po tej metodi. Dvakrat na teden pa smo z njimi izvajali tudi vaje na tleh in jahanje z obročem.

Vsi trije konji so bili presenečeni in začudeni zakaj smo v njihovem boksu. Rabili so dan ali dva, da so se navadili na nas in naše dotike. Večino dotikov po metodi TT so sprejeli v manj kot 4 dneh. Po tem so konji zelo uživali v dotikih, sodelovali so (na način, da so pokazali, kje si jih želijo), celo zaspali ob njih in tudi rezultati so bili hitro vidni. Prav tako so tudi vaje (labirint, slalom) ter jahanje z obročem hitro sprejeli in razumeli. Rezultati so bili vidni v zelo kratkem času dela. Žal, rezultati niso bili trajni, kar smo pričakovali, saj se odnos in klasično delo šole jahanja z njimi ni spremenilo v času naše odsotnosti.

Z rutinsko uvedbo metode TT pri delu s konji bi izboljšali komunikacijo med človekom in konjem, s čimer bi zmanjšali možnost poškodb pri ljudeh in konjih ter povečali zmogljivost konj (več ur dela na dan in daljša doba uporabe).

7 VIRI

Aguliar A. 2012. Wie Pferde lernen wollen. Bodenarbeit, Erziehung und Reiten. 2 izdaja. Stuttgart, Franckh–Kosmos Verlags-GmbH & Co. KG:143 str.

Bayley L. 2004. Groundwork training for your horse. Newton Abbot, David&Charles: 151 str.

Ehm B. Die Schuld hat immer der Reiter. 2013. NFWRC. (08. okt. 2013). http://www.nfwrc.com/cms/reiter-schuld/ (10. feb. 2014)

Hill C. 2011. Če bi konji govorili...Temeljni priročnik za razumevanje konj. 1. natis. Ljubljana, Tehniška založba Slovenije: 181 str.

Humar I. 2005. Njegovo veličanstvo konj!. Nova Gorica, samozal.: 136 str.

Jahač I 199?. Začetni tečaj jahanja, gradivo za začetnike. Konjeniška zveza Slovenije, Slovenska konjeniška akademija: 46 str.

Marczak J., Bush K. (prevod Vejnovič J.). 2002. Učenje jahanja: uradni priročnik Združenja britanskih jahalnih šol. Ljubljana, Kmečki glas: 125 str.

Ranč Kaja in Grom. 2012. O Tellington Ttouch. http://ranckajaingrom.com/tellington-ttouch/o-tt/kaj-je-tt (maj 2013)

Smith S., Goldman L. 1999. Color discrimination in horses. Applied Animal Behaviour Science, 62: 13-25

Strauch S. C. 2010. Wie Pferde denken. 3. izdaja. München, BLV Buchverlag GmbH & Co. KG: 63 str.

Sušec B. 2013a. Dotik. Revija o konjih. 21, 4: 17

Sušec B. 2013b. Varno in uspešno delo s konji. Ranč Burger Veniše, Veniše. 6.10.2013 (neobjavljeno)

Štuhec I. 1997. Etologija domačih živali (zapiski s predavanj). Domžale, Oddelek za zootehniko Biotehniške fakultete Univerze v Ljubljani: 103 str.

Tellington – Jones L., 2002. TTouch und Tteam für Pferde. Stuttgart, Franch-Kosmos Verlags-GmbH&Co.: 64str.

Tellington – Jones L., 2008. Jahajmo! Z Lindo Tellington - Jones. Zabavno do uspeha z metodo Tteam in dotikom Ttouch. 1.zdaja. Ljubljana, Oka: 117 str.

Tellington – Jones L., Taylor S. 1995. Getting in Ttouch. Understand and Influence Your Horse's Personality. Vermont, Trafalgar Square Publishing North Pomfret: 184 str.

Tellington Ttouch™ , kartice za konje. 1994. Linda Tellington-Jones: 15 str.

Tušak M., Tušak M. 2002. Psihologija konja. Ljubljana, Znanstveni inštitut Filozofske fakultete: 274 str.

Vašcer D. 2012. Me konj posluša? Odkrito, razumljivo in konju prijazno. Revija o konjih, 20, 7: 31.

Veterinarski nasveti v konjereji. 2009. Kmetovalec, 77, 12: 16

Wendt M. 2010. Vertrauen statt Dominanz. Wege zu einer neuen Pferdeethik. Zwickau, Westermann Druck: 127 str.

Žnidaršič D., Žnidaršič A. 2012. Kraljevi dotik. Razgor. 10. -11.03.2012 (neobjavljeno).

ZAHVALA

Iskrena hvala mentorju prof. dr. Ivanu Štuhecu za vso strokvno pomoč. Predvsem pa bi se mu rada zahvalila za njegovo potrpežljivost, čas in pomoč pri sami izbiri ustrezne teme za diplomsko nalogo.

Zahvaljujem se tudi doc. dr. Klemnu Potočniku in doc. dr. Silvestru Žguru za strokovni pregled naloge in za njune nasvete.

Posebna zahvala tudi terapevtki in učiteljici za Tellington Ttouch® ga. Darji Žnidaršič, ki me je seznanila z metodo in me naučila njeno uporabo, me vzela pod svoje okrilje in me popeljala v popolnoma nov svet.

Najlepša hvala tudi Konjeniškemu klubu Velenje, ki je bil pripravljen sodelovati z menoj. Predvsem pa bi se zahvalila g. Matjažu Čiku, ki me je ves čas spodbujal in podpiral.

Vsekakor sem hvaležna moji družini, saj brez njene podpore tako daleč ne bi prišla. Vedno mi je stala ob strani, verjela vame in mi omogočila brezskrben študij.

Zahvalila bi se tudi Franciju Medvedu za ves čas, ki ga je preživel z mano tekom dela, me spodbujal, mi v težkih trenutkih vlival pogum in samozaupanje.

Najlepša hvala Luciji Pečovnik za iskreno prijateljstvo in za vedno odkrito ter upravičeno kritiko. Prav tako hvala vsem ostalim prijateljem, ki so verjeli vame in se z menoj vedno znova veselili vseh uspehov.

In seveda še hvala vsem sošolcem in drugim zootehnikom, s katerimi sem preživela nepozabne študentske čase. Nikoli nisem dvomila ali sem se vpisala na pravi študij.